

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»**

**Навчально – науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і аудиту
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістра**

студента Філіна Данила Олександровича
(ПІБ)

академічної групи 291М-22-1
(шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
(офіційна назва)

на тему: «Миротворча діяльність у зовнішній політиці Канади»
(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Двуреченська О.С.		
Рецензент	Грачевська Т.О.		
Нормоконтроль	Двуреченська О.С.		

**Дніпро
2023**

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувачка кафедри
міжнародних відносин і аудиту
Пашкевич М.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню роботи ступеню магістра

Студенту Філіну Д.О. академічної групи 291М-22-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

спеціалізації «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

на тему: «Миротворча діяльність у зовнішній політиці Канади»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____
№ _____

Розділ	Зміст	Термін
1	Теоретико-історичні засади дослідження миротворчої діяльності у зовнішній політиці Канади	01.10.23 – 18.10.23
2	Особливості здійснення миротворчої діяльності Канади на початку XXI ст.	19.10.23- 08.11.23
3	Досвід проведення миротворчих операцій Канадою	09.11.23- 26.10.23

Завдання видано _____ Двуреченська О.С.
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі _____

Дата подання до екзаменаційної комісії _____

Прийнято до виконання _____ Філін Д.О.
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 97 с., 125 джерела

Предметом дослідження виступає миротворча діяльність Канади наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Метою роботи є дослідити миротворчу діяльність як складову зовнішньої політики Канади.

Методи дослідження базуються на використанні загальних принципів історизму, науковості та об'єктивності, що дає змогу глибоко та всеосяжно розглядати миротворчу діяльність у зовнішній політиці Канади. Для всебічного вивчення проблеми були використані методи аналізу і синтезу, узагальнення, системний підхід, а також історико-порівняльний, історико-системний та історико-хронологічний методи.

Результати дослідження та їх новизна: Канада, залишаючись за формальними ознаками регіональною державою, державою середньої сили (зав'язаною переважно на США), тим не менш, успішно здійснює миротворчу діяльність для вирішення конфліктних ситуацій у світі, що дозволяє їй мати більш значиму вагу на міжнародній арені. Миротворча діяльність Канади активно розпочинається після Другої світової війни. Перший успіх до Канади в миротворчості прийшов під час врегулювання суецької кризи у 1956 р. У ХХІ ст. Канада вже має концептуальне підґрунтя для здійснення миротворчої діяльності та значний досвід співробітництва з ООН у проведенні миротворчих операцій. Наймасштабнішою із усіх сучасних місій стала участь Канади у миротворчій місії ООН в Афганістані. У відповідності із зміною загроз після завершення «холодної війни» відбулася трансформація миротворчої діяльності Канади. При врегулюванні конфліктів Канада переслідує свій інтерес – забезпечення національної і глобальної безпеки, можливість отримання дивідендів в канадо–американських відносинах, підвищення авторитету в світі, розвиток торгово–економічного співробітництва.

Результати дослідження можуть бути використаними у рамках навчального процесу у вищих навчальних закладах України при підготовці підручників, навчальних посібників та науково-методичних рекомендацій, а також при викладанні навчальних курсів, пов'язаних з міжнародними відносинами.

Перелік ключових слів: ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА, КАНАДА, БЕЗПЕКА ОСОБИ, ГУМАНІТАРНИЙ ВЕКТОР, МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ, МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ.

RESUME

The graduation research of the six-year student Danylo Filin (NTU DP, Faculty of Finance and Economics, Department of International Relations and Audit) deals with the study of the Canada's peacekeeping activities. Canada, while formally remaining a regional power, a medium-sized state (tied mainly to the United States), is nevertheless successfully engaged in peacekeeping activities to resolve conflict situations in the world, which allows it to have a more significant weight in the international arena. Canada's peacekeeping activities began actively after World War II. Canada's first success in peacekeeping came during the settlement of the Suez crisis in 1956. In the 21st century, Canada already has a conceptual basis for peacekeeping and considerable experience of cooperation with the UN in peacekeeping operations. The largest of all modern missions was Canada's participation in the UN peacekeeping mission in Afghanistan. In line with the change in threats after the end of the Cold War, Canada's peacekeeping activities have been transformed. In resolving conflicts, Canada pursues its own interests - ensuring national and global security, the possibility of receiving dividends in Canada-U.S. relations, increasing its credibility in the world, and developing trade and economic cooperation.

The work is interesting for students, politicians, political scientists and historians. Also the results of this work can be used in theoretical researches and for analyze of international and national security.

Bibliogr. 125.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КАНАДИ.....	10
1.1. Концепція «середньої держави» у зовнішній політиці Канади.....	10
1.2. Особливості формування та реалізації зовнішньої політики Канади.....	19
1.3. Концептуальні основи дослідження миротворчої діяльності Канади.....	24
1.4. Миротворча діяльність Канади: історія розвитку.....	31
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНАДИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.....	40
2.1. Особливість миротворчої політики Канади.....	40
2.2. «3D» підхід (defense, development and diplomacy) і концепція «відповідальність щодо захисту» у сучасній зовнішній політиці Канади.....	46
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ КАНАДОЮ.....	55
3.1. Участь Канади у проведенні миротворчих операцій в Афганістані.....	55
3.2. Реформування миротворчої діяльності Канади урядом Джастіна Трюдо.....	70
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	84

ВСТУП

На початку ХХІ ст. спостерігається збільшення ролі Канади на світовій арені. Це пов'язано, насамперед, з еволюцією канадського суспільства, вражаючими досягненнями країни в економічній і соціальній сферах. Зв'язки із зовнішнім світом завжди мали велике значення для Канади, а в епоху глобалізації її економіка стала однією з найбільш відкритих. Оттава спрямовує всі зусилля на подальше розширення своєї участі в процесах глобалізації і одночасно забезпечення рівноправності у відносинах з могутнім сусідом – США. Канада бере активну участь у процесах глобального управління.

В сучасних умовах постбіполярного світу збільшується чисельність конфліктів в світі. За таких обставин Канада постає як держава, яка виявляє бажання активізувати свою миротворчу діяльність, зробивши її одним із головних пріоритетів власної зовнішньої політики. У такий спосіб Канада прагне зміцнити власні позиції у міжнародній системі.

В контексті миротворчої діяльності, Канада на початку ХХІ ст. змогла стати прикладом для багатьох інших країн. Це було пов'язано із її місцем в системі балансу сил біполярного світу. У часи блокового протистояння Канада брала участь у всіх миротворчих операціях ООН. Тому й після «холодної війни» у врегулюванні конфліктів по всьому світу вона забезпечує миротворчі місії ООН та НАТО військовим і цивільним персоналом, надає необхідне спорядження, гуманітарну допомогу, уряд Канади створює багато можливостей для людей, що постраждали від воєнних дій. Вони полягають у розробці і фінансуванні спеціальних програм для біженців, безкоштовній реабілітації постраждалих. Канада продовжує невпинно допомагати Україні, як матеріально, так і технічними засобами в умовах широмасштабної агресії РФ проти України. Оттава наголосила на необхідності застосування комплексного підходу до миротворчості в Афганістані, який включав військові методи та сприяння розвитку. Досвід миротворчості в Афганістані відображає те, як офіційна Оттава впроваджувала власні концептуальні

напрацювання миротворчих місій під егідою ООН.

Сприяли світовому визнанню миротворчої діяльності Канади і дії її миротворців серед населення тих територій, на якій вони здійснювали свій професійний обов'язок, а також її діяльність в ООН із організації миротворчих місій.

Сьогодні Канада впливовий суб'єкт політики, вона на основі свого досвіду може зробити значний внесок у попередження, виникнення і розгортання нових конфліктів у світі. Зважаючи на це, результати можуть бути корисними і для України, її відновлення після війни з РФ. Тому, особливої актуальності набуває питання дослідження зовнішньої політики держави «середньої сили» в сфері миротворчої діяльності.

Вагомими є дослідження канадських та інших зарубіжних науковців, які займаються вивченням зовнішньої політики Канади та безпосередньо миротворчої діяльності Канади в ООН, серед них: Г. Вайрік, М. Боулдін, Д. Стейрз, Б. Томлін, К. Кукуча, К. Робертсон, Д. МакДонах [124; 44; 105; 118; 84; 96; 88]. Важливими є теоретичні напрацювання авторитетних зарубіжних вчених, таких як: Роберт Оуен Кеохейн та Кеннет Боулдінг [81; 49]. Саме праці цих науковців стали фундаментом при вивченні миротворчої діяльності ООН, адже вони є представниками різних ліберальних течій, а як відомо, миротворчість – продукт політичного лібералізму.

Серед канадських вчених варто виокремити тих, праці яких мають безпосередній вплив на розвиток миротворчості на теоретичному та емпіричному рівнях: В. Дорн, Дж. Велш та Майкл Баерс [63; 123; 52].

Грунтовними є дослідження концепції «безпеки особи» такого науковця як Ю. Древаль [7]. Концепцію «відповідальність щодо захисту» вивчали О. Коптева [9]. Концепцію «середньої сили» також досліджували С. Федуняк [27]. Г. Христова досліджувала миротворчу діяльність Канади в контексті «3D» [28].

Об'єктом дослідження є зовнішньополітична діяльність Канади в сучасних міжнародних умовах.

Предметом дослідження виступає миротворча діяльність Канади наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Метою роботи є дослідити миротворчу діяльність як складову зовнішньої політики Канади.

Досягнення поставленої передбачає виконання таких дослідницьких завдань:

- розкрити концепцію зовнішньої політики Канади як держави середньої сили;
- проаналізувати особливості формування та реалізації зовнішньої політики Канади як середньої держави;
- визначити концептуальні основи дослідження миротворчої діяльності Канади;
- проаналізувати історію розвитку миротворчої діяльності Канади;
- дослідити миротворчу політику Канади;
- охарактеризувати «3D» підхід і концепцію «відповідальність щодо захисту» у сучасній зовнішній політиці Канади;
- встановити особливості участі Канади у проведенні миротворчих операцій в Афганістані;
- проаналізувати зміну канадської миротворчої політики з приходом ліберального уряду Джастіна Трюдо.

У процесі дослідження для оцінки активності Канади в миротворчій діяльності ООН використані загальнонаукові методи. Методи дослідження базуються на використанні загальних принципів історизму, науковості та об'єктивності, що дає змогу глибоко та всеосяжно розглядати миротворчу діяльність у зовнішній політиці Канади. Для всебічного вивчення проблеми були використані методи аналізу і синтезу, узагальнення, системний підхід, а також історико-порівняльний, історико-системний та історико-хронологічний методи, які використовувалися для дослідження інструментів миротворчої діяльності, розкриття сутності таких понять, як миробудівництво, підтримання миру, миротворчість, примус до миру.

Джерельну базу даної роботи складають декілька груп джерел, які можна охарактеризувати так чином. Першу групу складають нормативно - правові акти Організації Об'єднаних Націй, звіти та доповіді. Важливим документом є доповідь Генерального секретаря ООН Бутроса Бутроса Галі: «Порядок денний для миру: превентивна дипломатія, миробудівництво та підтримання миру» (1992 рік) [36]. Другу групу джерел складають резолюції, зокрема резолюції Ради Безпеки ООН, котрі стосувалися миротворчої діяльності. Особливо важливими були: резолюція по врегулюванню ситуації в Афганістані 1386 (2001), резолюція 1401 (2002), яка дозволила створити місію ООН в Афганістані; резолюція 2069 (2012) по продовженню повноважень МССБ [17 – 19]. Наявність різноманітних за формою і змістом джерел дозволила всебічно дослідити миротворчу діяльність у зовнішній політиці Канади.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КАНАДИ

1.1. Концепція «середньої держави» у зовнішній політиці Канади

На початку ХХІ ст. серед науковців продовжується дискусія навколо визначення поняття «держава середньої сили». Більшість дослідників дійшли згоди, що середній ступінь найчастіше визначається поведінкою держави на міжнародній арені. Під характерною поведінкою мається на увазі дипломатія держави середньої сили, яка основана на тенденції вироблення багатосторонніх рішень до міжнародних проблем, прийняття компромісних рішень у вирішенні міжнародних проблем, прагнення бути «гарним міжнародним громадянином» у реалізації власної дипломатії [27, с. 73].

Такі дослідники як Е. Купер, Р. Хіггот та К. Носсал у своїх роботах заперечують ідею середньої потужності як визначальну для реалізації всеосяжної дипломатії держав середньої сили [106]. Вони підкреслюють, що деякі держави можуть виступати в якості держав середньої сили в певних обставинах і в певних сферах діяльності. Щоб бути включеним до категорії держав середньої сили, потрібно мати характерні риси дипломатії цих держав. Потенційно середня держава повинна у своїй зовнішній політиці робити акцент на другому (економічні питання) та третьому (захист навколишнього середовища та права людини) порядках денних сучасних міжнародних відносин, згідно з програмою розвитку ООН.

Зовнішня політика держав середньої сили – це процес діалогу та налагодження відносин з іншими акторами міжнародних відносин для впровадження гуманітарних та ліберальних цінностей у міжнародну сферу безпеки та політики. Багато дослідників говорять, що держави середньої сили у своїй зовнішній політиці підкреслюють багатосторонність дій та підтримку «другорядного» міжнародного порядку денного. Таким чином, завдяки використанню м'якої сили та широким коаліціям, ці держави створюють для

себе хороші можливості для сприяння розвитку спільної політики та дипломатії. Такі держави, як Канада, Японія, Австралія, Нідерланди, Швеція володіють значними перевагами серед інших країн середньої сили завдяки спільній прихильності до демократії у внутрішній політиці, довірі та м'якій силі у вирішенні конфліктів, схильності до співпраці з недержавними суб'єктами з питань глобального управління [69].

Канада за короткий термін стала загальноновизнаним лідером «середніх держав», а потім і подолати цей статус, ставши членом Групи семи найбільш розвинених країн світу. Діяльність Канади як «середньої держави» спиралася на досить розроблену концепцію, однак ця концепція формувалася поступово.

Протягом першої половини своєї історії країна фактично не мала власної зовнішньої політики, і тільки після прийняття в травні 1931 р. Вестмінстерського статуту Великобританія визнала її суб'єктом міжнародного права. У 30-і рр. Канада не змогла в повній мірі скористатися можливостями, які надавала угоду з британською короною, оскільки в умовах наростання загрози війни і посиленої активності дипломатії великих держав змушена була йти в фарватері британо-американської політики.

Під час Другої світової війни відбулося значне піднесення канадської економіки, чому сприяли віддаленість від театру бойових дій та кредити союзників. Все помітнішою ставала невідповідність між реальним економічним потенціалом і пасивною ізоляціоністською зовнішньою політикою. Тому не дивно, що в першій половині 40-х рр. йшов активний пошук, підходів до повоєнної міжнародної діяльності Канади. При цьому, враховувався ряд обставин. По-перше, Канада не могла претендувати на місце серед великих держав, але її розміри, економічний потенціал, а також вагомий внесок у загальну перемогу над фашизмом виділяли країну серед її подібних і дозволяли вимагати помітного статусу в новій системі міжнародних відносин. По-друге, роль Великобританії як світової держави знизилася, і лідерство в західному світі фактично перейшло до США. Спільний кордон та тісні економічні зв'язки робили неминучим посилення американського чинника як у зовнішній, так і у внутрішній політиці Канади [112].

Це дало поштовх до пошуку форм і механізмів запобігання залежності від США. З вищеназваними обставинами пов'язана і третя: створення міжнародної організації, ідея якої активно обговорювалася союзниками, полегшило б зусилля Канади в справі пошуку власного місця в світовому співтоваристві, зменшуючи при цьому потенційну загрозу підпорядкування своєї зовнішньої політики інтересам будь-якої держави або групи держав.

Отже, приблизно з 1943 р. Канада бере активну участь у створенні Організації Об'єднаних Націй. Для прем'єр-міністра В.Л. Макензі Кінга це було засобом відходу від довоєнної ізоляціоністською політики. Він розумів, що для підвищення авторитету і ролі Канади в світі необхідно взяти на себе певні зобов'язання і відповідальність. Така потреба існувала ще й тому, що під час війни спостерігалися тенденції до різкого посилення ролі великих держав і певного витіснення всіх інших на периферію світової політики. Канада не могла вступити в клуб наддержав, але і не бажала другорядним суб'єктом міжнародних відносин.

В першій половині 40-х рр. в середовищі наукової і політичної еліти поступово сформувалася і зміцніла ідея про Канаду як «середню державу» (middle power). Виходячи зі своєї «середини», вона могла б виконувати місію посередництва і арбітражу під час урегулювання суперечок та конфліктів. Ідея «середньої держави» була прийнята вищим керівництвом країни [27, с. 74].

У перші повоєнні роки практичне втілення ідей «середньої держави» могло відбуватися переважно в рамках діяльності в ООН, оскільки союзники по військово-політичних структурах Заходу не надто зважали на задекларований Канадою статус, до того ж, загострення «холодної війни» вимагало тісної консолідації на основі загальних підходів. Однак навіть в якості «молодшого партнера» країна намагалася виступати посередником в деяких галузях англо-американських відносин. Слід також зазначити, що уряд не хотів повністю відмовлятися і від ізоляціонізму, тому розуміння ролі Канади як середньої держави було певним компромісом між прагненням знайти помітне місце в системі міжнародних відносин і небажанням при цьому брати на себе підвищену відповідальність. Дані обставини неминуче обмежували зміст поняття «середньої

держави».

Остаточне оформлення концепції «середньої держави» в Канаді відбулося наприкінці 40-х рр. після зміни поколінь в політичній еліті Канади. У 1948 р. В. Макензі Кінг залишив політичну арену, що знаменувало завершення періоду ізоляціонізму у зовнішній політиці країни. Нове керівництво на чолі з Л. Сен-Лораном і Л. Пирсоном змогло подолати вузькість старої трактування поняття «середня держава», претендуючи на особливу роль в міжнародних відносинах.

Оскільки діяльність як середньої держави в рамках НАТО була ускладнена (хоча зовсім не виключалася), Канада зосередилася на країнах «третього світу» і Організації Об'єднаних Націй. Вона ніколи не мала інтересів в колоніальних регіонах, що викликало до неї довіру з боку молодих країн і, отже, відкривало широкі можливості для виконання посередницьких функцій. Однак, посередницька діяльність могла здійснюватися майже виключно в рамках ООН, де Канаді вдавалося абстрагуватися від узгоджених позицій військово-політичних структур Заходу.

З 1948 до 1954 рр. особливих успіхів у посередництві при вирішенні міжнародних конфліктів Канада не мала, і в цьому відношенні потенціал, як середньої держави, залишався невикористаним. Участь в двох місіях ООН зі спостереження за припиненням вогню (Палестина і Кашмір) далеко не вичерпувала всіх її можливостей. А корейська операція навіть дещо зіпсувала імідж Канади як неупередженого посередника, демонструвавши зв'язок з США і НАТО. Першою дійсно посередницької акцією миротворчого характеру можна вважати роботу в міжнародних комісіях зі спостереження за виконанням Паризьких угод по Індокитаю в 1954 р. [1, с. 519].

Тільки з 1956 р. Канада зайняла гідне і, на думку її керівництва, адекватне своїм можливостям місце в світі як середня держава, виступивши ініціатором створення Надзвичайних сил ООН з підтримання миру. Зусилля Канади під час близькосхідної кризи допомогли запобігти збройному зіткненню постійних членів Ради Безпеки (СРСР з Великобританією і Францією). Успішність зусиль Канади вивело країну на високий рівень світової політики.

Після початку миротворчих операцій, основні характеристики концепції «середньої держави» Канади були наступні:

- дистанціювання від малих і великих держав;
- пріоритетність багатосторонньої дипломатії в рамках міжнародних організацій (ООН);
- акцентування зусиль на військово-політичному аспекті миротворчої діяльності;
- можливість виконання посередницьких функцій у відносинах Заходу і країн, що розвиваються [27 с. 75].

З початку 60-х рр. відбувалося посилення впливу американського і західноєвропейського факторів на зовнішню політику Канади. Розміщення американської ядерної зброї на канадській території ускладнювало виконання країною функцій середньої держави.

Високий рівень конфронтації під час «холодної війни», не сприяв виробленню ефективного механізму миротворчих операцій. Невдачі в галузі миротворчості були одним з чинників, які змусили Канаду переглянути міжнародні пріоритети. Після приходу до влади в 1968 р. уряд П. Трюдо відбулися зміни у зовнішньополітичній концепції Канади. Уряд прагнуло позбутися політичних зобов'язань, які виходять за межі можливостей країни. У зв'язку з цим зазначалося, що зовнішня політика Канади повинна бути продовженням національної, а не зосереджуватися на врегулюванні міжнародних конфліктів. Декларації кабінету П. Трюдо щодо згортання посередницьких зусиль неоднозначно сприймалися канадської громадськістю.

У 70-і рр. ситуація в світі помітно змінилася. Різке зростання кількості членів ООН та зростання бюрократизму в організації призвели до послаблення зусиль і значущості Канади, зменшивши її посередницький потенціал в рамках багатосторонньої дипломатії при налагодженні взаємин Заходу і Півдня. Діяльність Канади як середньої держави поза межами ООН продовжувала залишатися проблематичною, оскільки союзницькі зобов'язання зберігалися. Однак, уряд П. Трюдо прагнув домогтися лідерства Канади у відносинах

розвинутих держав і країн, що розвиваються. При цьому пріоритет надавався економічним формам над політичними, оскільки прем'єр вважав, що врегулювання конфліктів в «третьому світі», може бути здійсненим лише державами з більш потужним, ніж в Канаді, військово-політичним потенціалом. До того ж, країну могли б звинуватити в причетності до придушення національно-визвольних рухів. В рамках економічної взаємодії з країнами, що розвиваються, канадське керівництво виходило з відсутності колоніальних традицій, а також спільності деяких рис в економіці, зокрема, залежність від експорту сировини та імпорту іноземного капіталу, зацікавленості в зовнішніх ринках збуту продукції.

Для пом'якшення ситуації Канада протягом 70-х рр. надавала (як по лінії ООН, так і на двосторонньому рівні) допомогу країнам, що розвиваються. Це виводило країну на рівень найбільших світових фінансових донорів. Можливість Канади надавати істотну економічну підтримку молодим країнам показала глибинні зміни, що відбулися в її економічному становищі та ролі в системі міжнародних відносин. У 70-і рр. Канада фактично перестала бути середньою державою, увійшовши в клуб найбільших індустріальних країн. Її керівництво намагалося не вживати визначення «середня держава» при характеристиці власної країни. Це не могло не вплинути на статус концепції як однієї з основ зовнішньої політики: почалася її повільна деформація.

З огляду на трансформацію Канади від молодшого партнера США в помітного і впливового члена світової спільноти, політологи Д. Девітт і Дж. Кертон запропонували ідею «principal power» [95]. Різниця в рівні економічного розвитку та впливі на світові процеси між постійними членами Ради Безпеки і такими гігантами, як Німеччина чи Японія, фактично зникла, а головна відмінність між ними полягала лише у володінні ядерною зброєю. Роль військово-політичних чинників при вирішенні світових справ знизилася, а економічних – зросла.

До основних характеристик держави «principal power» Д. Девітт і Дж. Кертон відносили: 1) високе місце в міжнародній ієрархії, наявність вирішальних можливостей та відстороненість від інтересів країн нижчого рангу; 2) міжнародну

діяльність на основі власних інтересів, а не як сателіта великої держави; 3) наявність можливостей впливати на встановлення світового порядку та управління їм [95].

Нова концепція ролі Канади в світі викликала широкий резонанс серед вчених та політиків країни і багатьма розглядалася як адекватну відповідь на виклик часу. Однак не всі погоджувалися з повною відмовою від ідеї «середньої держави».

До початку 90-х рр. концепція «середньої держави» фактично себе вичерпала. Протягом декількох десятиліть вона була радше ідеальною моделлю політики на міжнародній арені, яку намагалося затвердити канадське керівництво, ніж реальним засобом конкретних зовнішньополітичних акцій. Жодна з характеристик середньої держави не була повністю властивою Канаді. Так, країні не вдалося вийти з-під впливу США та військово-політичних структур Заходу. Багатостороння дипломатія в рамках міжнародних організацій себе не зовсім виправдала, тому на початку 80-х рр. Канада перейшла до двосторонніх відносин. Миротворча діяльність, на яку покладалися великі надії у справі утвердження помітного впливу в ООН, ставала обтяжливою і неефективною справою. Посередницькі можливості в «третьому світі» були звужені взаємним суперництвом Радянського Союзу і США, а одиночна участь Канади у відповідних органах була або малопомітним або завдала б шкоди авторитету Канади. Головною причиною неможливості Канади відповідати статусу середньої держави були зовнішні чинники, і особливо всеосяжний вплив США на різні сторони канадського життя.

Разом з тим дана концепція відбилася на післявоєнній канадській дипломатії. Під її переважним впливом формувалася позиція Канади в міжнародних організаціях (принципи і методи багатосторонньої дипломатії). Країна отримала величезний, а багато в чому і унікальний досвід участі в миротворчих операціях, що в сучасних умовах є цінним надбанням. Концепція «середньої держави» сприяла формуванню і кристалізації менталітету канадської нації, стверджуючи в суспільній свідомості переконання в особливій ролі їх

країни в світі.

Після закінчення «холодної війни» колишня об'єктивна необхідність в «посереднику», яким прагнула бути Канада, відпала. Перед Канадою знову постало завдання знайти для себе адекватну роль в системі міжнародних відносин. У нових умовах, коли кількість різних збройних конфліктів стало стрімко зростати, вони все частіше стали виникати не між державами, як раніше, а всередині держав, а їх врегулювання стало набагато складнішим.

У другій половині 1990-х років нове місце Канади у системі міжнародних відносин стало пов'язане із захистом прав людини, безпекою особистості при широкому тлумаченні поняття «безпека», що включає тепер усунення не тільки військових, а й невійськових загроз. Відзначимо, що Канада виявляла велику активність в цій сфері ще в період «холодної війни», коли головна увага приділялася забезпеченню безпеки держав. Такі зміни спричинили і зміну трактування канадцями поняття суверенітету, положення про неприпустимість втручання ззовні у внутрішні справи держави. Представники Канади неодноразово наполягали на тому, що в нових умовах, коли в центрі уваги світової спільноти знаходиться не держава, а особистість, її безпеку, в разі масового і жорстокого порушення прав людини з боку держави допустимий і навіть необхідний силовий тиск аж до прямого «гуманітарного» міжнародного втручання під егідою ООН, НАТО та інших організацій у внутрішні справи держави-порушника, незважаючи на його суверенітет, в ім'я забезпечення безпеки особистості [87].

Більшість країн середньої сили визнають за їх ліберальну дипломатію та прихильність до інтернаціоналізму. Канада не стала виключенням. Дипломатія держави середньої сили повинна мати такі складові, як концепція «глобального громадянства», *niche* дипломасу, готовність виступити в якості посередника під час конфлікту, багатосторонність [2, с. 64]. Такий характер дипломатії послужив підставою для об'єднання цих держав в єдину групу. Дослідник К. Колійн підкреслює, що Канада, Нідерланди, Японія та Австралія зіграли величезну роль у Процесі Оттави щодо заборони протипіхотних мін, всебічного

режиму заборони ядерних випробувань, Конвенції щодо заборони хімічної зброї та Конференції ООН щодо роззброєння [112].

Зовнішня політика і публічна дипломатія держав середньої сили часто називається пропагандою цінностей або нав'язування політики мирним шляхом. Треба підкреслити, що публічна дипломатія для держав середньої сили традиційно розуміється як практика створення сприятливої громадської думки серед зарубіжної аудиторії з метою сприяння захисту демократичних цілей зовнішньої політики держави [2, с. 66].

У ХХІ ст. Канада є класичним прикладом держави середньої сили. Канадські дипломати розробили концепцію зовнішньої політики після Другої світової війни, щоб підкреслити особливу роль Канади на міжнародній арені серед таких великих держав, як Великобританія та США. Центральним у зовнішній політиці Канади є поняття багатосторонності, яке засновано на активній участі у таких міжнародних організаціях, як ООН та НАТО. Канада не брала участі у вторгненні США в Ірак в 2003 р., натомість вона зробила гуманітарний внесок в операцію НАТО в Афганістані [45]. Історично, Канада прагне буди лідером у других та третіх питаннях міжнародного порядку денного. Наприклад, у 1990-ті рр. міністр закордонних справ Канади Ллойд Ексворсі розробив концепцію «безпеки особистості», яка і в ХХІ ст. вважається шедевром канадської дипломатії [39]. Країна створила позитивний міжнародний імідж, яким вдало користується для запобігання та вирішення конфліктів. Канадські представники в Єгипті, Йордані та Лівії підкреслюють перевагу хорошого іміджу в практиці публічної дипломатії. Згідно з дослідженнями «Simon Anholt-GMI» найбільш популярних державних брендів, Канада займає третє місце після ЄС та Великобританії [105].

Оттава також має переваги в сфері світової громадської думки. На відміну від колоніальних в минулому держав, таких як Франція та Великобританія, Канада має вагомі преференції під час переговорного процесу з колишніми колоніально-залежними державами. Цей образ доповнюється

порівняно ліберальною імміграційною політикою та високим рівнем життя, що сприяє створенню іміджу Канади як моральної та безкорисливої сили.

В урядових документах особливу увагу приділяють публічній дипломатії як визначальній у реалізації зовнішньої політики Канади як середньої держави. В даному контексті успішним став стратегічний проект «Канада в світі», який почав реалізовуватися в рамках МЗСТ у 1995 р. [112]. Успішність проекту підтверджує його продовження у 2021 р. [103].

Публічна дипломатія Канади приділяє особливу увагу сфері безпеки, культури та, особливо, економічній сфері. У 1995 р. уряд Канади запропонував ідею «трьох стовпів» зовнішньої політики Канади – безпека, процвітання та культура [3, с. 520]. Канадська публічна дипломатія виявляється, насамперед, в культурній дипломатії, здійснюються типові заходи – фінансування мистецтва, організація культурних заходів, презентація іноземних посольств тощо.

Отже, Канада – держава середньої сили, що володіє значними перевагами, які роблять її сильним союзником завдяки довірі, м'якій силі, схильності до роботи з недержавними суб'єктами з питань глобального управління.

1.2. Особливості формування та реалізації зовнішньої політики Канади

Основоположним принципом канадської зовнішньої політики є гарантування спільної безпеки через створення умов толерантності й співіснування множинності культур і суспільств, тобто в концепції зовнішньої політики Канадської Федерації XXI ст. наголошується на соціально-гуманітарних чинниках міжнародної безпеки, які значною мірою обумовлюються національною політичною культурою [1, с. 520].

Зовнішня політика Канадської Федерації формується та реалізується під впливом низки зовнішніх і внутрішніх факторів. По-перше, це географічне положення Канади. Вона з трьох боків відмежована від решти світу океанами –

Атлантичним, Тихим і Північно-Льодовитим, а з четвертого – має кордон з найсильнішою країною світу – Сполученими Штатами Америки. Океани слугують Канаді надійним захистом від іноземного вторгнення, від воєнної небезпеки загалом, а США завжди були, є і, мабуть, будуть самим дієвим фактором, який впливає на життя канадців.

Що стосується внутрішньополітичних чинників та особливостей зовнішньої політики Канади, слід зазначити, що значний вплив на ситуацію в країні справляли взаємини двох найбільших етнічних груп – англоканадців і франкоканадців. Для проведення зовнішньополітичного курсу необхідно було забезпечити схвалення основних його положень обома групами, а насправді – франкоканадцами, оскільки канадський уряд завжди підтримував інтереси англоканадців [4, с. 12].

Своєрідність структури канадської держави була багато в чому обумовлена наявністю франкомовного Квебеку, що був об'єднаний з англоканадськими провінціями. Взаємні соціально-економічні й політичні поступки англоканадців і франкоканадців, що стали передумовою утворення домініону Канада, були важливим чинником у відносинах між центральним і провінційними урядами в Канаді. Крім того, саме позиція Квебеку, що полягала в прагненні провінції не допустити втручання центрального уряду в справи, які належали до виняткової компетенції провінції, сприяла посиленню регіоналізму в інших провінціях. І якщо провінції англomовної Канади тривалий час майже байдуже ставились до «вторгнень» федерального центру у сферу провінційної компетенції, то Квебек від самого початку утворення домініону Канада наполегливо відстоював свої конституційні права і повноваження від посягань центру.

Квебек став першою провінцією, яка з дня заснування домініону Канада піддала критиці політику централізації влади і почала вимагати реформування Конституції. Квебекці схильні розглядати Канаду як політичний союз, що забезпечує співіснування двох культурних спільнот, які відрізняються не тільки мовою, але й етнічним походженням. Постійне приниження прав

франкоканадської культури та мови стало рушійною силою процесів децентралізації Канади.

Багатоетнічний склад населення і колоніальне минуле країни – наступні характерні риси розвитку Канади. Маючи нечисельне населення і велику територію, Канада не в змозі ані освоїти її, ані підтримувати свою безпеку самостійно. Проблема освоєння територій і ресурсів розв'язується канадцами через проведення відповідної інвестиційної та імміграційної політики, а підтримувати свою безпеку Канада прагне завдяки об'єднанню зусиль з іншими державами, вступає до таких союзів і міжнародних організацій, як НАТО, ООН, ОБСЕ, ОАД [112]. Прихильність до багатосторонніх підходів у розв'язанні міжнародних проблем і конфліктів, несприйняття в цій сфері односторонніх дій будь-якої держави, включаючи, зазвичай, і США, ще одна риса канадської зовнішньої політики.

На формування зовнішньої політики Канадської Федерації впливають її основні політичні партії. Досі при владі на федеральному рівні перебували, змінюючи одна одну, дві найстаріші партії країни – Ліберальна й Консервативна. У цілому можна стверджувати, що вони проводили єдину зовнішню політику. Разом з тим, були й винятки, один з них мав принципове значення. Ідеться про відносини із США.

Консерватори, які на момент утворення Домініону Канада в 1867 р., були пробританською партією, до середини 1980-х рр. перетворилися на прихильників всеохоплюючого економічного партнерства зі Сполученими Штатами й уклали з ними угоду про вільну торгівлю (1988 р.) [66]. Ліберали, навпаки, до другої половини 1960-х рр. виступали за зближення зі США, насамперед у економічній і війсьній сферах, а потім почали проводити політику «третьої альтернативи», тобто стримування й уповільнення зростання впливу США на економіку та політику Канади. Зокрема, вони категорично виступали проти підписання угоди про вільної торгівлі зі США.

У світовій спільноті Канадська Федерація користується репутацією прихильника політичних методів розв'язання суперечок і конфліктів між

державами, а її дипломати враховують інтереси всіх сторін конфлікту. Сама Канада як держава виникла, на відміну від США, не внаслідок революції чи війни, а мирним еволюційним шляхом, унаслідок переговорів з Лондоном чотирьох колоній Великої Британії в Північній Америці, що було наслідком їхньої домовленості та взаємних компромісів. Подальший розвиток канадської державності відбувався також еволюційним шляхом, що пояснює традицію Канади розв'язувати складні внутрішньополітичні конфлікти через переговори.

Однією з основних рис політичної культури Канади, що відрізняє її від Сполучених Штатів, є міцний вплив британських традицій, а саме: відданість громадян закону. У зовнішній політиці це проявляється в прагненні Канадської Федерації домагатися розроблення та введення чітких рис міжнародних правил політичної та торговельно-економічної взаємодії, обов'язкових для всіх держав. У поєднанні з наявністю двох офіційних державних мов – англійської та французької – ця особливість привела до унікального наслідку, дозволивши Канаді стати засновником і активним членом майже всіх важливих міжнародних і багатьох регіональних організацій, а саме: ООН, ЮНЕСКО, МВФ (Міжнародний валютний фонд), ВТО (Всесвітня торговельна організація), ОБСЄ (Організація з безпеки та співробітництва в Європі), ЄБРР (Європейський банк реконструкції та розвитку), ОАД (Організація американських держав) та інші [118].

У сучасному постбіполярному світі зовнішній політиці притаманна глобальна відкритість, коли зовнішньополітичні цінності й пріоритети окремої країни втрачають вузько національне і фахово-спеціалізоване звучання, постаючи частиною міжнародної політичної культури та глобального політичного іміджу цієї держави. Саме тому в сучасній світовій політиці поширеною є практика декларування власних зовнішньополітичних принципів. Так, основні завдання зовнішньої політики Канадської Федерації сформульовані в урядовій заяві «Канада у світі», що була опублікована 1995 р., досить лаконічно: сприяння процвітанню та зайнятості населення, захист безпеки в межах міжнародної стабільності й поширення канадських цінностей і

культури [26]. Посадовці МЗС мали на увазі, що дипломатія Канади повинна слугувати утвердженню безпеки країни (і всього світу); сприяти добробуту національного (і міжнародного) суспільства; ґрунтуватися на гуманних цінностях канадського соціуму, пропагувати та поширювати їх у світі.

Зовнішня політика Канади не має давніх традицій. Формально Канада отримала право на самостійне ведення зовнішньої політики лише 11 грудня 1931 р., коли було підписано Вестмінстерський статут, що був прийнятий парламентом Великої Британії [69]. Цим статутом було змінено формальний статус Канади з британської колонії на незалежну Канадську Федерацію, яка мала змогу будувати власні зовнішньополітичні та дипломатичні відносини з іншими країнами, хоча до 1982 р. Канада так і не отримала право вносити зміни до власної Конституції [69]. До цього зовнішньополітична діяльність здійснювалася через Лондон. У дійсності активно й самостійно зовнішню політику Канада почала проводити тільки після закінчення Другої світової війни, яка продемонструвала небезпеку передвоєнної політики ізоляціонізму.

Варто зазначити, що на момент утворення Домініону в 1867 р. Канада не мала можливості мати власні зовнішні відносини з іншими країнами без участі та згоди Великої Британії, не мала права укладати та підписувати міжнародні угоди, вносити зміни до власної Конституції і навіть будь-який внутрішній законопроект міг бути відмінений урядом Британії. Але до початку ХХ ст. канадці не дуже переймалися цими питаннями і майже ніхто не пропонував змінити ситуацію, що склалась. Крім того, майже не було втручання Британії у внутрішні справи Канади. Багато канадців, передусім, у Квебеку, вважали, що часткова автономія під протекторатом Британії краще, ніж поглинання Сполученими Штатами.

Отже, декларація та реалізація Канадською Федерацією базових принципів власного зовнішньополітичного світогляду у своїй зовнішньополітичній практиці призвели до формування позитивного (дружньо-миролюбного) іміджу цієї держави і всього суспільства в очах світової громадськості. Канадські політики і дипломати сформували певний ідеальний

образ світової спільноти, який, на їхній погляд, найбільше відповідає канадським інтересам, і засобами дипломатії поширюється на решту світу. Роль Канади в міжнародних відносинах зводиться до бачення канадцами своєї держави в ролі «чесного гравця», який прагматичними, але водночас гуманними методами сприяє розв'язанню світових проблем.

1.3. Концептуальні основи дослідження миротворчої діяльності Канади

Розуміння зовнішньої політики пов'язане із зовнішньополітичною діяльністю держави. Дія в цьому випадку сприймається як базова одиниця аналізу, на яку можна спиратися як на факт. Послідовність дій і зовнішньополітична поведінка дозволяють судити про відповідність декларативних і фактичних цілей зовнішньої політики країни. Дії, з одного боку, дають можливість корегувати наявні доктринальні рамки зовнішньої політики, а з іншого боку - утворюють досвід, на базі якого будуються нові доктрини [4]. «Зовнішньополітична діяльність... держави на конкретних напрямках, у певних формах у ті або інші моменти реалізує потреби, інтереси, цілі, стратегію й тактику, хоча й з деякими корегуваннями й деформаціями відносно до специфічних внутрішніх і зовнішніх об'єктивних умов. Суб'єктивний фактор грає тут ще більш значну роль» [15]. Необхідно відзначити, що зміст і форми зовнішньополітичної діяльності детерміновані не тільки національно - державними інтересами [16], але й конкретно-історичним станом міжнародної обстановки.

У 1996 р. Канада прийняла за основу зовнішньополітичної діяльності концепцію «безпеки особи». Ідеологом цієї концепції був Ллойд Ескоріозі, тодішній міністр закордонних справ Канади. Основна думка Ескоріозі полягала у використанні невійськових інструментів при залагодженні конфліктів, яка в подальшому еволюціонувала у концепцію «безпеки особи».

У доповіді Програми розвитку ООН (ПРООН) від 1994 р. під назвою «Нові виміри безпеки людини» пропонувалося розвинути концепцію широкого трактування безпеки особи і виділити в ній два взаємопов'язані фактори: свободу від страху («freedom from fear») та свободу від злиднів («freedom from want»). Свобода від страху полягає у захисті людини від конфліктів, інший – від гуманітарних катастроф, стихійних лих [7, с. 4].

«Свобода від страху» як елемент концепції передбачав боротьбу із загрозами миру і безпеки у ХХІ столітті. Такими загрозами є міжнародна війна і конфлікт, тероризм, зброя масового знищення, організована злочинність і громадянське насильство, а також бідність, хвороби і екологічна деградація. Держави-члени повинні допомогти країнам успішно закінчити перехід від війни до миру. В їхню компетенцію також входить вжити заходів, щоб посилити колективну можливість використовувати інструменти посередництва, санкції та підтримання миру [65, с. 123].

Поява терміну «безпека особи» («human security») у міжнародній термінології припадає на початок реалізації доктрини «міжнародна безпека». Тлумачення поняття «міжнародна безпека» стало ширшим, до загроз, окрім військових конфліктів, були також віднесені нові, нетрадиційні (дестабілізація економіки, виснаження екологічних ресурсів, хвороби, порушення прав людини, загроза голоду, незаконний обіг наркотиків). Звідси й перенесення основного акценту з безпеки держави на безпеку людини, що ставилася в центр політичних пріоритетів та яку зобов'язувалося захищати міжнародне право, у разі, якщо внутрішнє право держави виявилось неефективним [9].

Канада частіше, ніж інші країни, виступала з ініціативами у гуманітарній сфері, тому концепція «безпеки особи» – цілком логічний зовнішньополітичний проект, який в процесі розвитку сприяв розробці ще однієї концепції – «відповідальності щодо захисту», ключовий принцип якої полягав у зобов'язанні кожної країни забезпечувати повноцінне існування своїх громадян, не допускаючи масових вбивств та етнічних чисток[31].

Ще однією особливістю зовнішньополітичної діяльності Канади є «3D» підхід (захист, розвиток, дипломатія), який активно застосовувався урядом у підтриманні миру під час миротворчих операцій та у реалізації гуманітарних ініціатив. Особливо доцільним цей підхід був для країн, що «не відбулися» (failed states), адже давав змогу виробити чітку стратегію виходу з кризи [56].

В науковому контексті можна виділити декілька шкіл, які вивчали політику «3D».

Інтернаціоналісти стверджували, що «3D» передбачає ситуацію, коли суб'єкти конкурують та змагаються з метою участі у стратегічному розвитку, плануванні, втіленні й аналізі на всіх рівнях здійснення політики «3D» [29, с. 13].

Сегрегаціоністи не переслідували пошуку такого високого рівня послідовності у здійсненні стратегії розвитку як перша група. Вони розглядали цей підхід як спосіб синхронізувати взаємопов'язані елементи [29, с. 13].

Військові інтеграціоністи – окрема група, яка розглядає «3D» як єдину команду військовослужбовців та дипломатів, що відіграють особливу роль у безпеці, управлінні та розвитку. Також військові інтеграціоністи стверджують, що кожна структура повинна дотримуватися власного ядра, але при необхідності можна контактувати з іншими структурними елементами. При цьому, у військових нема вибору, і вони теж змушені контактувати з урядом та громадськістю [29, с. 13].

Ще одним концептуальним напрацюванням Канади є обґрунтування миротворчості.

Прихильники миротворчості, поділяють ідеї лібералізму та неолібералізму, в рамках яких виникло кілька напрямів, концепцій, які іноді розглядаються як самостійні концептуальні школи.

Так, зокрема, в межах неолібералізму виникла концепція комплексної взаємозалежності. За цією концепцією міжнародна політика аналізується з

точки зору участі в ній безлічі політичних акторів – не лише держав, але й неурядових організацій, ТНК, різного роду тіньових та лобістських груп. Неоліберали вважають, що стабільна і функціональна система міжнародних відносин може існувати при наявності впливових та дієвих міжнародних організацій. Якщо глобальні установи функціонують добре, – вони будуть сприяти людському добробуту, але якщо існують певні проблеми та суперечності, то результати можуть мати катастрофічні наслідки, тому ефективні і гуманні глобальні заходи управління неминучі [81, с. 12].

В межах міждисциплінарних досліджень виникла загальна теорія розв'язання конфліктів, включаючи їхнє запобігання. Дж. Бертон вводить новий термін – «превеншн» (prevention) для того, щоб показати необхідність зміни стратегії запобігання конфлікту [50], суттю якого є саме робота з джерелами конфлікту, для того щоб усувати причини конфлікту без насильства або загрози застосування сили.

Представники німецької школи конфліктології Франк Пфетч і Крістоф Роулофф продовжили вивчати превентивну дипломатію. Вони посилаються до офіційних визначень ООН – одне з основних зобов'язань держав - членів, сформульованих в Статуті ООН, і призначене для того, щоб запобігти людським стражданням і розглядається як альтернатива миротворчим операціям на користь миру. На думку авторів, превентивна дипломатія не що інше, як випробуваний засіб запобігання конфлікту і є все ще основним політичним заходом для запобігання та розв'язання конфліктів [65, с. 226].

Канадський вчений Калеві Якко Холсті запропонував концепцію «воєн третього типу і слабких держав», яка розкриває особливості конфліктів і війн у світі після розпаду біполярної системи міжнародних відносин [76].

Калеві Холсті намагався поєднати теорію та безпекову практику, щоб зрозуміти, які нові проблеми з'явилися після закінчення Другої світової війни та які можуть бути нові виклики в майбутньому. Своїми дослідженнями війни він привернув увагу політичних діячів Канади середини 90-х років ХХ століття [76, с. 2]. На думку вченого, довгий час світ жив за законами анархії

та поліархії, в цих умовах велися війни та відбувалися нормотворчі процеси, що призвело до необхідності розроблення механізмів запобігання війнам та боротьби з їхніми наслідками [76, с.11].

Фундамент канадської миротворчості сягає однієї з найдавніших теоретичних шкіл в Канаді – ліберального інтернаціоналізму, згідно з яким конфлікти можуть бути врегульовані тільки спільними зусиллями держав та міжнародних вповноважених інститутів. Основну роль у врегулюванні криз, відповідно до цього напрямку, повинні відігравати держави «середньої сили», подібні до Канади. В Міністерстві закордонних справ Канади була розроблена концепція держави «середньої сили» [8, с. 14]. Важливу роль у втіленні ідеї «середньої сили» відіграв прем'єр-міністр Вільям Лайон Маккензі Кінг, сформулювавши принцип функціонального представництва (функціональний підхід) у міжнародних організаціях, саме в такій політиці він вбачав майбутній успіх Канади [27, с. 73].

Загалом, дипломатія держави «середньої сили» повинна мати такі складові, як концепція «глобального громадянства», готовність виступити в ролі посередника під час конфлікту, багатовекторність дипломатії. Більшість країн «середньої сили» визнають за їхню ліберальну дипломатію та прихильність до інтернаціоналізму [116, с. 73].

Концепції функціоналізму та «середньої сили» послужили основою для формування ідеології мультилатералізму у зовнішній політиці Канади. Основоположники мультилатералізму, відомі канадські політики і дипломати Луї Сен-Лоран та Лестер Пірсон, вбачали в багатосторонній дипломатії головний інструмент забезпечення миру та економічного процвітання. Мультилатералізм розглядався ними з різних позицій: як метод інтеграції Канади в міжнародну політику і спосіб впливу на її формування; як гарантія національної безпеки і, нарешті, як спосіб демонстрації канадської ідентичності, відмінностей її позицій від підходів інших країн, передусім США і Великобританії [43].

Проте, щоб в повній мірі досягнути миротворчу діяльність Канади,

необхідно врахувати і саму специфіку миротворчої діяльності ООН.

Миротворча діяльність під егідою ООН можливо поділити на класичну та некласичну (постбіполярного періоду). Класична миротворча діяльність ООН включає миротворчість та підтримання миру, некласична миротворча діяльність ООН передбачає такі інструменти, як превентивна дипломатія, примус до миру, миробудівництво (в тому числі, постконфліктне) [14].

Для розуміння перебігу миротворчих операцій слід розуміти саму сутність тих інструментів миротворчої діяльності, які використовуються в конкретному випадку, адже миротворчі операції різняться за поставленими цілями та, відповідно, методами і засобами здійснення [14].

На думку Ральфа Дарендорфа, конфлікт – природний і необхідний чинник суспільного розвитку, і більше того, без конфлікту цей розвиток неможливий. Будь-яке суспільство демонструє ознаки незгоди, потенційного зіткнення і навіть насильства [6].

Інструментами миротворчої діяльності є такі.

Превентивна дипломатія (*preventive diplomacy*) – дії, спрямовані на запобігання суперечок, що виникають між сторонами та недопущення того, щоб існуючі суперечки переростали в конфлікти [75]. Такі дії є дуже важливими у миротворчості, адже направлені на усунення передумов та першопричин можливого конфлікту.

Примус до миру (*peace enforcement*) – примусові заходи, що застосовуються паралельно санкціям Ради Безпеки ООН, з метою припинення бойових дій та відновлення режиму припинення вогню або гарантування виконання мирних угод. Цей інструмент включає в себе дипломатичні і військові заходи, останні, як правило, проводяться із залученням третіх сторін або багатонаціональних сил та не вимагають згоди безпосередніх учасників конфлікту [94].

Миротворчість (*peace making*) – дипломатичний процес посередництва на початковій фазі конфлікту, переважно через посередництво і переговори, як передбачено відповідно до Глави VI статуту ООН [75].

Підтримання миру (peacekeeping) – комплексна військово-політична діяльність, націлена на контроль за перебігом конфлікту, яка передбачає присутність Організації Об'єднаних Націй в регіоні (зазвичай залучення військового і цивільного персоналу), за згодою сторін, з метою здійснення або контролю та захисту відповідно до Глави VI Статуту ООН [184]. Особливе місце відводиться підтриманню миру як дипломатичному процесу посередництва на завершальній фазі конфлікту, переважно через посередництво і переговори, як це передбачено відповідно до Глави VI статуту ООН [75].

Операції з підтримання миру (peacekeeping operations) – операції, що реалізуються міжнаціональними силами за згодою всіх воюючих сторін і розроблені для того, щоб контролювати і полегшити впровадження існуючої угоди про перемир'я з метою досягнення політичного врегулювання [75]. Операції з підтримання миру – це діяльність, якою займаються вже понад 50 років і яка за останнє десятиліття швидко трансформувалася з «традиційної», переважно військової моделі забезпечення дотримання угод про припинення вогню і відведення сил після припинення міждержавних воєн, в «комплексну» модель, що складається з численних військових і цивільних елементів, які взаємодіють між собою з метою встановлення миру в небезпечних умовах, де відбулися воєнні дії [75].

Миротворчі операції – це завжди комплекс дій та заходів. Колективні сили з підтримки миру формуються на коаліційній основі за участю тих держав, які погодилися брати участь в миротворчих місіях. При цьому кожна із держав сама визначає форму своєї участі та кількість поданого контингенту, згідно зі своїм національним законодавством [10, с. 26-27].

Досить важливим інструментом сучасної миротворчої діяльності є постконфліктне миробудівництво (post-conflict peacebuilding). Дослідниця Гарвардського університету Крісті Самюельс, яка є експертом у галузі конфліктології, дає таке визначення цьому поняттю: «дії, які спрямовані на довготривалі та масштабні суспільні перетворення, з метою відновлення

функціонування усіх сфер суспільства» [100].

Канада, як держава з невеликою військовою міццю, більше схильна до розроблення та використання невійськових методів у миротворчості.

Таким чином, зовнішня політика Канади в сфері миротворчості виявляється як її зовнішньополітична діяльність, дії щодо врегулювання конфліктів. Такими діями є миротворчі операції, які можуть виявлятися у формі превентивної дипломатії, примусу до миру, миротворчості, підтримання миру, миробудівництва. Ці дії також є і інструментами миротворчої діяльності.

1.4. Миротворча діяльність Канади: історія розвитку

Миротворчі операції як особливий феномен у політиці виникли у середині ХХ століття в умовах початку «холодної війни», під час формування двох протиборчих військово - політичних блоків біполярного світу. У цей період світовий порядок ґрунтувався на системі «балансу сил» між наддержавами, їхніми союзниками і слабкими державами, а Організація Об'єднаних Націй, всупереч своїм початковим завданням, слугувала додатковим полем глобального військово-політичного та ідеологічного суперництва. Відповідно і завдання, які вирішувалися миротворчістю у той час, були обмежені контекстом взаємин між «центрами сили» і зводилися переважно до недопущення ескалації регіональних конфліктів, небажаних додаткових проблем для двох гегемонів світової політики та запобігання прямих зіткнень між ними. Миротворчість в цей період виступала в якості одного із стратегічних інструментів, механізму регулювання криз і була віддалена від завдань усунення причин і врегулювання конфліктів, які вирішувалися (подекуди, далеко не завжди успішно), дипломатичними методами [38].

Успіх до Канади в миротворчості прийшов у середині ХХ століття.

Інтернаціоналістський підхід до залагодження масштабних політичних

проблем виніс на загал прем'єр-міністр Лестер Пірсон, що був ідеалістом, який при цьому практично підходив до розв'язання суперечок. Л. Пірсон у період Суецької кризи 1956 р. зробив досить вагомий вклад у розв'язання цього конфлікту. В той час, як Канада, Великобританія, Франція та Ізраїль намагалися встановити контроль над Суецьким каналом (після того, як президент Єгипту Гемель Абдель Нассер націоналізував його), деякі інші країни, включаючи США, коментували цю ситуацію як колоніальну агресію у стилі деколонізації [63].

Лестер Пірсон розумів масштаб можливих наслідків цієї міжнародної проблеми, тому запропонував, щоб ООН втрутилася в конфлікт, і відвернула можливі наслідки. Це була основна ініціатива під час напруженої ситуації, що ускладнювалася зростаючою небезпекою надпотужної конфронтації. Майбутній канадський прем'єр-міністр запропонував, щоб Організація Об'єднаних Націй послала інтернаціональні сили в регіон і поклала край військовим діям. Операція повинна була стати міжнародною та за участі поліції і достатньо чисельною, щоб утримати мир на цих територіях, в той час, як відбувається політичне врегулювання. Генеральна Асамблея ООН з ентузіазмом прийняла ідею і Генеральний секретар Даг Хаммаршельд, після певного вагання, підтримав ідеї Лестера Пірсона. Це був блискучий план, який розкривав ідею перших миротворчих сил ООН, які назвали Надзвичайними збройними силами Організації Об'єднаних Націй (United Nations Emergency Force (UNEF) [68].

Подальша історія участі Канади у розв'язанні міжнародних конфліктів під егідою ООН охоплює її участь у всіх без виключення миротворчих місіях ООН з 1947 по 1992 рр. В деяких випадках підрозділи Канади склали основу або значну частину миротворчих сил. У роки «холодної війни» Оттава надала персоналу в загальному обсязі 10% від всього миротворчого персоналу ООН [73], виділяючи на ці цілі біля 3,5% загального бюджету міжнародних операцій із підтримання миру [69]. Уряд спрямовував в гарячі точки світу військовий персонал (для виконання бойових, тилкових і розвідувальних завдань, а також

військових спостерігачів), цивільних спеціалістів (із проведення виборів, поліціантів, зв'язківців, членів Червоного Хреста і інших гуманітарних організацій). Канадці успішно працювали і в основних структурах ООН, які займаються організації підтримки миру, зокрема – Спеціальному комітеті із операцій по підтриманню миру і в Департаменті операцій із підтримання миру [5].

Миротворчість періоду «холодної війни» була унікальним елементом, який використовувався тоді ще новим політичним інститутом – Організацією Об'єднаних Націй та фактично двома наддержавами – США та СРСР, які через Раду Безпеки впливали на впровадження будь-яких ініціатив, пов'язаних з нею. Канада у такій ситуації могла лише зайняти позицію «середньої сили», якій вигідно було підтримувати миротворчість з декількох причин: по-перше, для формування іміджу країни-миротворця, що давало їй змогу посилювати свій вплив серед колишніх колоніальних країн; по-друге, для балансу сил між США та СРСР, адже конфлікт між ними призвів би до неминучого втягнення Канади в нього; по-третє, активна зовнішня політика давала змогу урівноважувати асиметричні відносини із сильним сусідом. Саме тому, в період «холодної війни» Канада вплинула на розвиток миротворчості. Збереження миру та політика мультилатералізму сформували позитивний імідж держави і стали предметом гордості її громадян. Статус держави-миротворця Канада намагається утримувати й надалі [12].

Трансформація міжнародної системи після 90-х років ХХ століття змусила головних акторів змінювати тактику ведення своїх зовнішньополітичних справ. Тепер ООН мала більше шансів вести миротворчу діяльність відповідно до нового постбіполярного світо устрою.

Канада в багатьох випадках сама виступала ініціатором організації підтримання миру. Вона була першою країною, яка запропонувала наприкінці 1991 р. ввести сили із підтримання миру в колишню Югославію (СООНО 1992 – 1995 рр.) [14].

На засіданні РБ ООН 31 січня 1992 р., вперше проведеному на рівні глав

держав і урядів, було дано доручення Генеральному секретарю ООН Бутросу Бутросу Галі підготувати рекомендації щодо посилення миротворчого потенціалу ООН. Підсумком цієї роботи стала доповідь «Порядок денний для миру», представлена Генеральним секретарем в червні 1992 року [36].

Було ідентифіковано чотири заходи, які Організація Об'єднаних Націй могла б застосувати у відповідь на вже існуючі, або ті, що можуть вибухнути, конфлікти:

- превентивна дипломатія (preventive diplomacy);
- миротворчість (peacemaking);
- примус до миру (peace enforcement);
- підтримання миру (peacekeeping);
- постконфліктне миробудівництво (peacebuilding) [36].

З кінця січня 2003 р. до лютого 2006 р., кількість миротворців ООН (збройні сили та поліція, враховуючи цивільний персонал) виросла з 18 тис. 600 до 82 тис. 685 осіб. ООН санкціонувала, що більш ніж 140 тис. співробітників задіяні у 18 миротворчих операціях по всьому світу [38].

Канадці оперативно відреагували на військовий переворот на Гаїті у вересні 1991р., висловилися за багатосторонню операцію під прапором ООН (МООНГ 1993 – 1996 рр) і взяли на себе командування нею. Після завершення цієї міжнародної місії Оттава залишила там свій контингент, продовжила його фінансування, а також командування над військовослужбовцями і спеціалістами ООН. Керівництву Канади належала також ініціатива проведення міжнародної гуманітарної акції із надання допомоги руандійським біженцям в Заїрі в жовтні- листопаді 1996 р, яка була швидко здійснена під тезою про необхідність повернення більшості біженців в Руанду. Широкого міжнародного розголосу отримали дії канадських військових на чолі із генералом Р. Даллером в Руанді (МООНПР, 1993 – 1996 рр.). Геноцид представників народності хунту, який розпочався в квітні 1994 р., які отримали владу, проти меншини тутсі і помірних хуту. Забрав життя сотні тисяч життів. Звернення Р. Даллера в ООН із вимогою про збільшення

чисельності миротворців, не завершилася успіхом, навпроти, контингент було скорочено. Створення Р. Даллером на основі наявних у його розпорядженні підрозділів спеціальних зон безпеки для укриття переслідуваних мешканців допомогло врятувати деяку частину населення [25].

На початку 1998 р. серби почали війну проти тамтешніх албанців, убивши десятки людей в районі Дреніци. Резолюція 1160 Ради Безпеки ООН від 31 березня 1998 р. (глава VII статуту ООН) осудила зловживання Белграда силою і наклала ембарго на постачання зброї до колишньої Югославії [25]. Насильство продовжило зростати і досягло епогею в середині липня 1998 р. в загальному наступі, під час якого було вбито понад дві тисячі етнічних албанців і понад триста тисяч змушені були покинути територію Косово. 23 вересня 1998 р. Рада Безпеки прийняла резолюцію 1199 знову відповідно до глави VII, яка закликала до безпосереднього перемир'я і переговорів щодо політичного врегулювання конфлікту [25]. У той час, як політична криза продовжувала ускладнюватися, Ексурзі почав формулювати радикальнішу версію «безпеки особи» [118, с. 254].

Навесні 2011 р. Канада була однією з перших країн, які брали участь у військових діях у Лівії [42].

При врегулюванні конфліктів Канада переслідує свій інтерес – забезпечення національної і глобальної безпеки, можливість отримання дивідендів в канадо-американських відносинах, підвищення авторитету в світі, розвиток торгово-економічного співробітництва. Наприклад, підписання президентом США Л. Джонсоном канадо-американського автопакта в 1963 р. на достатньо сприятливих для Канади умовах було для нього свого роду «заохоченням» за згоду надіслати миротворчий контингент на Кіпр (ВСООНК, березень 1964 р. – по теперішній час). Також, рішення Ж. Кретьєна направити канадські «блакитні шоломи» для врегулювання конфлікту між Ефіопією і Еритреєю (МООНЕЕ, 2000 – 2008рр). прийняте за особистим проханням тодішнього президента Алжиру, голови Організації Африканської єдності А. Бутефлика, також дало суттєві результати. Обсяг

канадо-алжирської торгівлі зріс з 600 млн. дол. в 2000р. до 4 млрд. дол. в 2007 р. [25].

Складна й небезпечна проблема виникла у світі із трансформацією міжнародної системи, яка ознаменувала новий період у розвитку миротворчої діяльності ООН. Уряд Канади розумів, що миротворчі операції часів традиційної війни і сучасні операції з підтримання миру – нетотожні [44, с. 265-276].

Важливе питання, яке постало перед Канадою в контексті миротворчої діяльності, – це відсутність доктрин, які би засвідчували на глобальному рівні, що саме ця держава заклала основу миротворчості. До середини 1990-х рр., канадської миротворчої доктрини як такої не існувало. Ця доктринальна прогалина була переглянута, і в 1995 р. створено Міжнародний центр з підготовки миротворців в Новій Шотландії, де комплексно розроблялися концептуальні засади миротворчості. Та вже у 1995 р. в Канаді з'явилася сформульована загальна миротворча доктрина, де (як і в подібній доктрині США), основний акцент робився на відмежування миротворчих операцій від військових. Для Канади надзвичайно важливим моментом є довіра конфліктуючих сторін. У зв'язку з цим, канадська доктрина може бути охарактеризована скоріше як політична, аніж військова. При цьому, важливою особливістю канадської військової стратегії є заява про небажання Канади діяти самостійно на глобальному рівні. Уряд Канади виступив з ідеєю того, щоб збройні сили країни функціонували тільки в складі коаліційних угруповань і брали участь виключно в локальних миротворчих операціях [26].

Важливим аспектом в контексті миротворчості Канади постала боротьба з міжнародним тероризмом, так як це явище в багатьох випадках ускладнює перебіг конфліктів і, тим самим, негативно впливає на миротворчі операції ООН. На думку канадської дослідниці Елізабет Ріддель-Діксон, співпраця з ООН активізувалася після подій 11 вересня 2001 р. і вона проявляється в гуманітарних та миротворчих аспектах [95, с. 139]. Зокрема вона зазначила наступне: «Ми вступили в нове тисячоліття з новим президентом США, який

є прихильником самостійної діяльності США у розв'язанні центральних регіональних та глобальних проблем, а не багатосторонньої співпраці через Організацію Об'єднаних Націй. На відміну від США, Канада розглядає ООН як важливий суб'єкт для сприяння справедливому існуванню міжнародної спільноти відповідно до міжнародного права, отже ООН продовжує бути найбільш авторитетною багатосторонньою інституцією для Канади. Тому не дивно, що один з найголовніших пріоритетів Канади пов'язаний з можливістю посиленої співпраці з ООН шляхом кооперативної участі держави в цій організації» [95, с. 140].

ООН швидко зреагувала на терористичні напади 11 вересня і провела ряд заходів щодо боротьби з тероризмом. Були розроблені 12 антитерористичних договорів під егідою організації, із них два протягом 2013 р. До 11 вересня тільки Великобританія і Ботсвана ратифікували всі договори. На сьогодні 24 країни, включаючи Канаду, ратифікували всі документи [22].

Канадський дипломат і політик Філіп Кірш очолював робочу групу, яка розробила останній з 12-ти антитерористичних договорів: Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом [12].

Отже, Канада є фундатором проведення миротворчої діяльності під егідою ООН. Прем'єр-міністр Канади Л. Пірсон під час Суецької кризи 1956 р. запропонував, щоб ООН послала інтернаціональні сили в регіон і поклала край військовим діям, в яких би прийняла участь і Канада. Історія участі Канади у розв'язанні міжнародних конфліктів під егідою ООН охоплює період з 1947 р. по 1992 р. у всіх без виключення операціях. На початку XXI століття Оттава змінила свій підхід до миротворчої діяльності: перенесено акцент в миротворчій діяльності на превентивну дипломатію і постконфліктне миробудівництво; зроблено акцент на заморських операціях. Відтепер основні миротворчі зусилля Канади за кордоном повинні бути спрямовані на держави, що «не відбулися» («failed and failing states»), адже саме на

територіях цих держав розвивається міжнародний тероризм.

Таким чином, миротворча діяльність Канади засновується на низці концептуальних засад. В основі зовнішньополітичної діяльності Канади закладено концепцію «безпека особи», розробником якої був Л.Ескуріозі. Імперативом цієї концепції є боротьба з такими загрозами як міжнародна війна і конфлікт, тероризм, зброя масового знищення, організована злочинність і громадянське насильство, а також бідність. Особливістю зовнішньополітичної діяльності Канади є реалізація «3D» підходу (захист, розвиток, дипломатія), який активно застосовується урядом у підтриманні миру під час миротворчих операцій та у реалізації гуманітарних ініціатив в країнах, що «не відбулися». Також концептуальними напрацюваннями Канади є обґрунтування миротворчості; розробка концепцій «комплексної взаємозалежності»; концепції «prevention»; концепції «воєн третього типу і слабких держав». Фундамент канадської миротворчості сягає теоретичної школи ліберального інтернаціоналізму. Дипломатія держави «середньої сили» спирається на концепцію «глобального громадянства». Миротворча діяльність Канади здійснюється під егідою ООН і включає використання таких інструментів: примус до миру; миротворчість; підтримання миру; миротворчі операції; постконфліктне миробудівництво.

Миротворчі операції як особливий феномен у політиці виникли у середині ХХ століття в умовах початку «холодної війни». Вподальшому уряд спрямовував в гарячі точки світу військовий персонал (для виконання бойових, тилкових і розвідувальних завдань, а також військових спостерігачів), цивільних спеціалістів із проведення виборів (поліціантів, зв'язківців, членів Червоного Хреста). Канадці успішно працювали і в основних структурах ООН, які займаються організацією підтримки миру, зокрема – Спеціальному комітеті із операцій по підтриманню миру і в Департаменті операцій із підтримання миру. В пост біполярний період Канада виступала ініціатором організації підтримання миру. Вона запропонувала наприкінці 1991 р. ввести сили із підтримання миру в колишню Югославію (1992 – 1995); висловилися

за багатосторонню операцію в Гаїті під прапором ООН і взяли на себе командування нею; виявила ініціативу проведення міжнародної гуманітарної акції із надання допомоги руандійським біженцям в Заїрі в 1996 р.; активно протистояла геноциду представників народності хунту проти меншини тутсі в Руанді в 1994 р.; врегулювання конфлікту між Ефіопією і Еритреєю; займалася миром будівництвом в Лівії і Афганістані. При врегулюванні конфліктів Канада переслідує свій інтерес – забезпечення національної і глобальної безпеки, можливість отримання дивідендів в канадо-американських відносинах, підвищення авторитету в світі, розвиток торгово-економічного співробітництва. Трансформація міжнародної системи наприкінці ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. активізувала боротьбу із міжнародним тероризмом, в якій активну участь приймає і Канада.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНАДИ НА ПОЧАТКУ XXI СТ.

2.1. Особливість миротворчої політики Канади

Зовнішня політика Канади має ряд особливостей, які суттєво вирізняють її від інших держав. По-перше, для канадського уряду характерна відсутність мілітаристських настроїв; по-друге, вона має репутацію прихильника політичних методів залагодження суперечок та конфліктів; по-третє, Канада будує свою політику на принципах демократії [5].

Крім того, складовою зовнішньої політики Канади є її миротворча політика, яка характеризується також низкою ознак.

По-перше, це інтелектуальна спрямованість діяльності, здатність знаходити оригінальні ідеї, підходи і концепції. Міністерство іноземних справ, торгівлі і розвитку реалізує ряд програм, які націлені на підвищення ефективності миротворчих акцій на африканському континенті, на розробку міжнародних стандартів і рекомендацій із вдосконалення методів управління і планування, на інтеграцію інтересів жінок, дітей і громадянського суспільства в постконфліктне миробудівництво. Багато із результатів досліджень отримали високу оцінку світової спільноти або стали нормами міжнародного права [1].

Друга особливість політики – її гендерна складова, яка полягає в тому, що жінки і чоловіки по-різному розуміють проблеми миру, безпеки і вирішення конфліктів. Врахування досвіду кожної із гендерних груп при формуванні підходів до миротворчості дозволяє досягти більш стійких і довгострокових результатів. На думку експертів, існують такі показники ефективності гендерної політики в цій сфері: включення гендерного компоненту в організацію проведення миротворчості; участь в операціях консультантів із гендерних питань; проведення відповідних тренінгів для миротворців; взаємодія в ході акцій з жіночими неурядовими організаціями.

Канада була першою країною, яка в 1973 р. залучила жінок до виконання миротворчих операцій (спочатку в якості службовців штабних частин або зв'язку), а в 1988 р. – до участі в бойових діях артилерії або піхоти. Канада лідирує за часткою жінок в загальній чисельності її миротворчих сил: в 2006 р. вона зайняла за цим показником (12,8%) 4-е місце серед країн НАТО [19].

Третя особливість пов'язана із формуванням канадських миротворчих контингентів, відображаючи тим самим, неоднорідність загального урядового підходу. Канада, як правило, поступалася за кількісним складом багатьом іншим країнам-учасницям місії – канадські підрозділи були майже завжди невеликими за чисельністю. Загальний високий показник чисельності канадських миротворців пояснювався великою кількістю операцій за їх участю. Їх перевагою були відмінна підготовка і бойовий досвід військовослужбовців, які часто займали командні посади. Так, в першій операції підтримання миру, яка проводилася під егідою ООН (ОНВУП 1948 р. на Близькому Сході) і складалася із 600 осіб, прийняло участь всього 4 канадських офіцери. Серед них був генерал Е. Бернс, призначений начальником штабу; інші канадці очолили різні комісії по досягненню угоди про перемир'я. При цьому, внесок Канади в створені за ініціативою Л. Пірсона Перші надзвичайні збройні сили ООН на Близькому Сході (ЧВС ООН, 1956 – 1967 рр.) був незначними. В розгорнутій в 1960 р. операції в Конго – першій великій за масштабом місії – було задіяно майже 20 тис. чол., із них лише 200 канадців, які при цьому володіли французькою і англійською мовами і які супроводжувалися підрозділом авіації. Схожую була і ситуація в Руанді, куди було спрямовано тільки 115 канадських миротворців (загальна чисельність військового персоналу була 5500 осіб), який заслуговує поваги завдяки мужності і бойовим навичкам генерала Далера [19].

Установка на високий професіоналізм зберігається і до сьогодні. Не зовсім звичною є структура канадських підрозділів, що особливо характерним є для сучасного етапу миротворчості. Якщо в роки «холодної війни» вони формувалися як і в інших країнах із військовослужбовців, то сьогодні їх

основою є частини поліції, які спеціалізуються на проведенні тренінгів в зонах конфліктів. Вперше група поліціантів як частини місії ООН була спрямована в Намібію в 1989 р.. З тих пір біля 2500 представників Канадської конної поліції приймали участь в 50 операціях підтримання миру [69]. Нові моменти в комплектації «блакитних шоломів» відобразили еволюцію підходу Канади до проблем миротворчості. Свою роль зіграли і великі втрати серед канадського персоналу операцій проведення миротворчості. За даними на 2012 р., в операціях підтримання миру загинуло більш як 120 канадійців. Самий високий показник серед членів НАТО і п'ятий серед всіх країн [24]. На початку XXI ст. відбулися зрушення в структурі миротворчості, які відобразилися в новому механізмі, створеному в межах МЦДМТ і який відповідає за розміщення канадських поліцейських за кордоном. В розробку його політики і практичну діяльність залучено ще Міністерство суспільної безпеки і два федеральних агентства (КАМР і Королівська конна поліція), що говорить про значення, яке надається урядом, його роботі. Ці особливості дозволяють Канаді залишатися важливим суб'єктом в процесі розробки теорії, методології, обміну ресурсами з питань урегулювання конфліктів, а також формування і підготовки відповідних підрозділів[10].

Донедавна переважна кількість збройних сил Канади була сконцентрована на операції в Афганістані (2 тис. 800 осіб в 2010 р., 2 тис. 100 осіб у 2011 р. та 950 осіб в 2012 і 2013 рр.). З 2013 р. найбільша увага Канади, як члена НАТО, прикута до Центральної і Східної Європи внаслідок подій в Україні. Фінансовий вклад Канади у підтримання миру ООН зменшився паралельно зі зростанням підтримання миру іншими країнами. Канада, яка була колись найактивнішим учасником ООН з підтримання миру, втратила свої позиції, сьогодні вона не входить навіть у 50 найактивніших країн - миротворців. В минулому постачальник майже 3,3 тис. персоналу, Канада тепер надає лише кілька десятків військовослужбовців та експертів. З 2006 р. поліцейський внесок Канади перевершив чисельністю його військовий

внесок, і станом на 2014 рік досягав 84 осіб [53].

Наприкінці 80 – х – початку 90 – х рр. XX ст. основною метою держав у контексті діяльності ООН став пошук шляхів і методів, які б упереджували появу нових конфліктів. Старі методики врегулювання протиріч вже не спрацьовували. Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос Галі заявив, що широкий набір заходів, що тяжіють до зміцнення миру і примноження відчуття впевненості і благополуччя людей – а саме постконфліктне миробудівництво є одною із найважливіших ланок у процесі врегулювання міжнародних відносин [36]. Отже, постконфліктне миробудівництво на початку XXI ст. ООН було визначено як інструмент миротворчої політики.

До пріоритетів миробудівництва колишній міністр закордонних справ Канади Ллойд Ексуорзі відніс: підтримку якісного управління (становлення демократичних державних інститутів, громадянського суспільства та основ ринкової економіки), забезпечення гендерної рівності прав дітей, сприяння розвитку незалежних ЗМІ [8, с. 51].

Завдання миробудівництва включені в загальну концепцію миротворчої діяльності і тому інтегровані мирні операції мають бути взаємопов'язаними для побудови тривалого миру. Одними із найбільш важливих на сучасному етапі виступають такі операції в сфері постконфліктного миробудівництва, як побудова миру через підтримку виборів (контроль за проведенням демократичних виборів став регулярною процедурою та важливою ознакою миротворчих операцій ООН). В 2004 р. миротворчі місії ООН забезпечили сприяння організації президентських виборів в Афганістані, локальних парламентських виборів Сьєрра Леоне і виборів у Косово [102, с. 2].

Миробудівництво у посконфліктний період, на відміну від інших інструментів урегулювання конфліктів (встановлення миру, примус до миру, підтримання миру та превентивна дипломатія), є комплексним явищем і може включати в себе інші механізми миротворчої діяльності. Пріоритетним при цьому є не силовий фактор, а побудова дієвої політичної системи і міцної економічної платформи для розвитку суспільства та, найголовніше, –

недопущення спалаху конфлікту чи його повторення[10].

Миробудівництво також охоплює механізми, які направлені на запобігання конфлікту, наприклад, боротьба з дезінформацією та чутками, які можуть загострити ситуацію [80 с. 16].

Постконфліктне миробудівництво потребує проведення передусім соціальних та економічних реформ і дає можливість уникнути конфлікту і введення міжнародних збройних сил. Воно включає такі дії, як відновлення інфраструктури та забезпечення населення продовольчими товарами, надання кваліфікованої медичної допомоги – підтримання миру; включає дії, які передбачають організацію мирних переговорів між ворогуючими сторонами [10].

Важливою ознакою миротворчої політики Оттави є розвиток державних інститутів у державі чи регіоні, де відбувся конфлікт. Саме державне будівництво утверджується як особливий варіант миробудівництва сучасної Канади, що включає комплекс дій по створенню політичних систем на основі детально розроблених проектів реформування державних інститутів. Їхнє здійснення передбачає проведення різноманітних заходів, які вже випробувані на практиці. Для державного будівництва характерна наявність ідеологічної складової. У період «холодної війни» в ООН намагалися уникати ідеологізації і миротворці орієнтувалися на виконання, перш за все, професійних завдань. Випадки свідомого порушення нейтральності і неупередженості були, але вони розцінювалися як неправомірні порушення навіть самими миротворцями, хоча іноді були викликані гуманними міркуваннями. Положення формуються на основі ідеологічної бази. Вони містять елементи лібералізму, доповнені ідеями глобального управління, принципами гуманітарного права, захисту прав людини, міжнародної юридичної відповідальності, включаючи міжнародну кримінальну відповідальність [10].

Існує декілька факторів, які впливають на результативність миробудівництва. У число інших важливих факторів, що сприяють успіху,

входять:

- щира прихильність сторін до політичного процесу по врегулюванню конфлікту з метою досягнення миру (щоб підтримувати мир, його спочатку треба встановити);

- ясні та чіткі мандати з відповідним персоналом та матеріально-технічними та фінансовими ресурсами;

- єдність мети в рамках Ради Безпеки при забезпеченні активної підтримки операцій ООН на місцях;

- застосування комплексного підходу, ефективна координація дій з іншими учасниками на місцях і відповідні комунікації з органами влади та населенням приймаючої країни;

- максимальне врахування інтересів місцевого населення та дотримання найвищих стандартів професіоналізму і належної поведінки (миротворці не повинні бути частиною проблеми, мати все необхідне для роботи та дотримуватися професійної етики і дисципліни) [10].

Л. Брахімі рекомендував звернути увагу на миробудівництво, зокрема на постконфліктну його фазу, залучати до миротворчих операцій якомога більше сторін, а, особливо, неурядові організації. У згаданому звіті акцентовано на тому, що основна мета миротворчих операцій полягає у створенні таких умов, які максимально і в найкоротші терміни (наскільки це можливо) поліпшать життя людей, які страждають або постраждали від конфлікту [10].

Важливою подією у реалізації політики миробудівництва було створення Комісії з миробудівництва. Комісія – це новий міжурядовий консультативний орган Організації Об'єднаних Націй, який підтримує зусилля на користь миру в країнах, які пережили конфлікти, і є важливим доповненням механізму, який використовується міжнародною спільнотою для виконання стратегічних завдань із забезпечення миру.

Комісія з миробудівництва відіграє унікальну роль, виконуючи наступні функції:

1) об'єднання всіх відповідних сторін, включаючи міжнародних донорів, міжнародні фінансові установи, національні уряди, країни, що надають війська для миротворчих операцій;

2) мобілізація ресурсів;

3) надання рекомендацій комплексних стратегій постконфліктного миробудівництва та, при необхідності, привертання уваги до будь-яких проблемних областей, здатних «підірвати» мир [10].

Отже, характеристиками зовнішньої політики Канади є: відсутність мілітаристських настроїв; вона має репутацію прихильника політичних методів залагодження суперечок і конфліктів; Канада будує свою політику на принципах демократії. Складовою зовнішньої політики Канади є її миротворча політика, яка характеризується також низкою ознак. По – перше, це інтелектуальна спрямованість діяльності, здатність знаходити оригінальні ідеї, підходи і концепції. По – друге, гендерна складова, яка полягає в тому, що жінки і чоловіки по – різному розуміють проблему миру, безпеки і вирішення конфліктів. Третя особливість пов'язана із формуванням канадських миротворчих контингентів, відображаючи тим самим неоднорідність загального урядового підходу. Характеристики зовнішньої політики та характеристики миротворчої політики визначають особливості здійснення миротворчої діяльності Канади.

2.2 «3D» підхід (defense, development, diplomacy) і концепція «відповідальність щодо захисту» у сучасній зовнішній політиці Канади

Канада, держава, яка традиційно вважається миротворцем, на початку 90 – х рр. XX ст. почала шукати нові ідеї для формування зовнішньополітичної доктрини, що пов'язано як із внутрішніми факторами, так і зі зміною міжнародного середовища, яке потребувало нових методів та нової поведінки у міжнародних інтеракціях.

Одна з найбільш важливих зовнішньополітичних заяв сучасності у

концептуально - доктринальному пошуку Канади мала назву «Впливова роль у світі, яка викликає почуття гордості» (2001 рік), що проголосила інтегративний підхід «3D» (defence, development, diplomacy), поєднуючи дипломатію, захист і розвиток, як кращу стратегію для підтримки держав, які страждають від широкого кола різноманітних проблем. Сам термін передував вищезазначеній заяві колишнього прем'єр-міністра Канади Пола Мартіна, який в загальному окреслив структуру і роль цієї концепції. Вона передбачала будівництво державних установ, що працюють на користь громадськості і є відповідальними перед нею. Нові бюрократичні методи ґрунтувалися на комплексному підході, що мав розірвати замкнуте коло, а саме вплив економічної відсталості і політичної нестабільності на суспільство [119].

Цей підхід ініціював постійну координацію роботи трьох наступних структур: Міністерства закордонних справ і міжнародної торгівлі, Міністерства оборони, Канадського агентства міжнародного розвитку. Застосування «3D» політики мало створити нову модель взаємодії трьох відомств, засновану на спільному прийнятті рішень, виробленні єдиної стратегії та загальної лінії її реалізації. Новим повинно було також стати тристороннє співробітництво в ході воєнного конфлікту, а не тільки в постконфліктних ситуаціях [8, с. 46].

Базуючись на такому підході, Канада зробила крок вперед щодо розуміння міжнародного конфлікту та парадигми недопущення чи ліквідації політичних катаклізмів. При цьому, збройні сили та поліція продовжували відігравати ключову роль, але в тісній координації з усіма іншими органами влади під контролем громадськості. Поняття «3D» швидко перетворилося в загальнодержавну ефективну стратегію, яка повинна була використовуватися для активної міждержавної багатосторонньої координаційної політики [87].

При успішній реалізації плану «3D» Канада могла б увійти до складу лідерів у врегулюванні міжнародних гуманітарних проблем. Цього, однак, не відбулося, так як побудова миру під час війни виявилася більш складним завданням, ніж передбачало канадське керівництво. В подальшому

консерватори на чолі з прем'єр-міністром Стівеном Гарпером запозичили у лібералів ідею інтегрованого підходу «3D» до розв'язання проблем слабких держав. Взаємодія різних міністерств розвивалася під новою «вивіскою»: замість «3D» вона отримала назву комплексного підходу уряду (whole-of-government-approach) [8, с. 50].

Варто зазначити, що уряди країн-донорів, включаючи Канаду, все більше захищають концепцію «3D». Підхід відображає складність сучасного конфлікту і дає змогу його вирішувати. Разом з тим «3D» підхід виносить гуманітарні проблеми на порядок денний світової спільноти. При цьому, інтеграція «3D» фактично стирає межі між гуманітарними та військовими елементами миротворчості[29].

Як зазначає Джоанна Макрей із Закордонного Інституту розвитку (Великобританія), «проблема порядку денного полягає в тому, що, переглядаючи гуманітарний мандат і пов'язуючи гуманітарну діяльність з упередженими сучасними геополітичними порядками, від яких гуманітарна сфера історично завжди прагнула дистанціюватися, виникає загроза угоді між гуманітарними організаціями і протиборчими сторонами» [56].

«3D» концепція, як й інші інноваційні підходи, необхідні для того, щоб допомагати слабким нерозвинутих країнам протистояти сучасним викликам, які часто називаються війнами четвертого покоління, неправильними війнами, асиметричними війнами, постсучасними війнами та гібридними війнами. Також, будь-який уряд повинен об'єднуватися з громадськістю та вести відкриту політику, а також бути здатним входити в коаліції з іншими державами та організаціям, щоб протистояти новим типам воєн [29].

Канада почала реалізовувати комплексну стратегію, яка включає і «3D» підхід, щоб мати можливість протистояти загрозам сучасного світу. Безпека на будь-якому рівні базується на цілісному політико- дипломатичному та соціально-економічному механізмі із залученням моралі і військового досвіду. Економічні та політичні важелі можуть використовуватися у збройних конфліктах. Операції стануть ефективнішими, якщо здійснювати і

горизонтальне, і вертикальне планування (тобто, багатонаціональну та багатосторонню політику). При цьому необхідні два фундаментальних організаційних механізми – національне управління керівними структурами і міжнародний рівень – координаційна рада, яка допоможе гарантувати вертикальну і горизонтальну єдність зусиль [87].

Концепцію «3D» Канада запроваджувала в Афганістані, а саме у провінції Кандагар. Однозначно стверджувати, що досвід виявився успішним не можна. Канадські солдати виконували роль і військових, і працювали в напрямку сприяння реконструкції і розвитку регіону. Вони відновлювали інфраструктуру, навчали місцеву поліцію, працювали з населенням, надаючи психологічну допомогу та юридичні консультації. Їх можна назвати «серцем та розумом» миротворчих операцій, адже при цьому довіра населення зростала. Та непослідовність реалізації політики «3D», невміння населенням Афганістану побудувати сильну інституційну систему, не дало позитивних результатів [55].

Разом з тим суть цього підходу полягає у комплексному поєднанні безпеки, управління і розвитку в регіонах, де відбувається чи відбувся конфлікт або на території тих держав, які не в змозі самотійно підтримувати свою економіку, відновлювати та робити її ефективною. «3D» підхід виходить із ідеї, що безпека потребує комплексних заходів, в тому числі і силових. «3D» політику можна трактувати як дії, що гарантують міжнародний мир і стабільність через проведення операцій, які включають безпеку, управління та розвиток і гарантують реалізацію загальної стратегії виходу країни з кризи[29].

Активізація збройних конфліктів, що супроводжуються грубим порушенням основоположних прав і свобод людини, розширення повноважень Ради Безпеки ООН, створили правові та політичні передумови для розробки нової концепції, яка отримала назву «відповідальність щодо захисту» або «обов'язок захищати». Ця концепція повинна була відповісти на питання, що хвилювали міжнародне співтовариство: як реагувати на масові

порушення прав людини, якщо сучасним міжнародним правом заборонено застосування сили в міждержавних відносинах та як має реагувати міжнародне співтовариство на геноцид чи масові вбивства, якщо мирні засоби врегулювання суперечок виявилися неефективними [115].

Ініціатива у розробці концепції належить Міжнародній комісії з інтервенції та державного суверенітету, створеній за сприяння Канади у 2000 році. Тодішній Генеральний секретар Кофі Аннан стосовно ключового питання виступив досить рішуче, говорячи про те, що у випадку коли гуманітарне втручання неприпустиме через посягання на суверенітет, то як потрібно відповідати на трагедії подібні до геноциду в Руанді та Сребрениці. Грубі і систематичні порушення прав людини, які зачіпають кожен припис людства неодмінно повинні бути покарані. У своїй доповіді Комісія вперше запропонувала формулювати «обов'язок захищати» з акцентом на те, що забезпечення захисту не є військовим питанням та не може трактуватися як протиборство між державним та індивідуальним суверенітетом [115].

До складу комісії увійшла група видатних фахівців із міжнародного права та прав людини. Група представила добре відому доповідь «Зобов'язання щодо захисту» («The Responsibility to Protect»), яка пропонувала альтернативу «праву на гуманітарну ініціативу», заміщуючи його «обов'язком захищати». У доповіді порушується важливе для сучасного світу питання, а саме: коли держави мають право застосовувати силові методи проти інших держав з метою захисту людей, які знаходяться небезпеці і чи взагалі мають держави це право. Було запропоновано включити до змісту «зобов'язання щодо захисту» три складові: «обов'язок запобігати»; «обов'язок реагувати»; «обов'язок відновлювати» [115].

Названа концепція набула подальшого розвитку у Доповіді Генерального секретаря ООН «Група високого рівня із загроз, викликів і змін» від 1 грудня 2004 р. і була названа: «відповідальність щодо захисту» [30].

Безпосереднім автором концепції «відповідальність щодо захисту» є

Гаррет Еванс, колишній міністр закордонних справ Австралії, який у 2002 р. вказав на можливість заміни «право на втручання» формулюванням «відповідальність щодо захисту». Концепція «відповідальність щодо захисту» – це сукупність принципів, заснованих на ідеї, що «суверенітет не привілей, а відповідальність». Концепція базується на ряді документів, на підставі аналізу яких можна виділити три основних її складових:

- 1) держави зобов'язані захищати населення від геноциду, воєнних злочинів, злочинів проти людяності та етнічних чисток;
- 2) якщо держава не в змозі забезпечити вищевказані умови, то міжнародне співтовариство зобов'язане допомогти такій державі шляхом використання методів раннього попередження, забезпечення переговорів між політичними партіями, зміцнення безпеки, мобілізації військових сил і багатьох інших дій;
- 3) коли держава не в змозі захистити своїх громадян і мирні засоби недієві, міжнародне співтовариство несе відповідальність за втручання спочатку дипломатичними способами, а потім, як крайній захід, із використанням збройних сил [93].

В окремих випадках зовнішнє втручання можна пояснити гуманітарними намірами, що зумовлено прагненням зменшити масштаби насилля. За певних умов насилля може призвести до геноциду, етнічних чисток, масштабного руйнування матеріальних та культурних цінностей. Важливим аргументом зовнішнього втручання є наявність санкції міжнародної організації, лише за умови, що вона не перебуває під особистим контролем однієї з великих держав [11, с. 82].

Канада залишилася однією з ключових країн, що сприяла визнанню «обов'язку захищати» як принципа Організації Об'єднаних Націй. На саміті ООН в 2005 р., 150 глав держав одностайно погодилися на параграфи 138 і 139 підсумкового документа Саміту Миру, який знову підтвердив орієнтацію міжнародного співтовариства на «обов'язок захищати» [21].

Після парламентських виборів 2006 р., на яких Консервативна партія

Канади отримала найбільший відсоток голосів, зовнішня політика держави змінила курс і відійшла від концепції «безпеки особи» та концепції «обов'язок захищати». Однак, починаючи з 2009 р., Міністерство закордонних справ та міжнародної торгівлі знову переорієнтувалося на ці ідеї, керуючись тим, що вони є досить вигідними для Канади і підходять до її ідеалів у веденні зовнішньої політики, щоправда, такої активності у реалізації «відповідальності щодо захисту» як раніше, уже не простежується [42].

Велика кількість канадських асоціацій та громадських організацій з того часу повністю присвятили себе впровадженню «R2P» (Responsibility To Protect), серед них «мозкові центри» та неурядові організації з усього світу, насамперед Глобальний центр «R2P» і Міжнародна коаліція з «R2P» [115].

Варто зазначити, що Канада могла підвищити свій міжнародний статус, сфокусувавши «R2P» на урядовому рівні та співпрацюючи з «R2P групою» в Нью-Йорку. Організація Об'єднаних Націй, регіональні організації та багато національних урядів роблять успіхи і будують інституційний потенціал та необхідну організаційну структуру, щоб запобігти в майбутньому геноцидам та іншим злочинам проти людства. Канада має всі шанси зайняти позиції лідера у реалізації ідей «відповідальності щодо захисту», але це потребує, перш за все, чіткої позиції уряду [28].

Концепція «відповідальність щодо захисту» дає можливість розставляти силові акценти у тих питаннях, які потребують нагального розв'язання. Концепція коригує традиційне розуміння державного суверенітету, підкреслюючи, що він означає не тільки права, але й обов'язки держави. Суверенітет означає, що керівництво держав несе відповідальність за те, яким чином воно здійснює функції захисту безпеки своїх громадян та підвищення їхнього добробуту, що керівництво держав відповідає перед своїми громадянами відповідно до норм внутрішнього права і перед міжнародним співтовариством – через ООН, і що представники держав несуть відповідальність за свої дії, тобто вони можуть бути притягнені до відповідальності як за свої вчинки, так і за промахи і бездіяння [9]. По всій

країні діє мережа вчених цього профілю та більш ніж 100 канадських спеціалістів працюють за кордоном, щоб зміцнити базу знань «відповідальності щодо захисту», в той час як у Міжнародної коаліції зі сприяння реалізації «R2P» є потужна мережа громадських організацій, які вдосконалюють цю концепцію [112].

Отже, Канада проголосила інтеграційний підхід «3D» (defence, development, diplomacy) як стратегію для підтримки слабким державам, які страждають від широкого кола різноманітних проблем. Концепція «3D» спирається на ідею, що безпека потребує комплексних заходів, в тому числі і силових. «3D» політику можливо трактувати як дії, що гарантують міжнародний мир і стабільність через проведення операцій, які включають безпеку, управління та розвиток і гарантують реалізацію загальної стратегії виходу країни із кризи. Активізація збройних конфліктів, що супроводжуються грубим порушенням основоположних прав і свобод людини обумовили появу концепції «відповідальності щодо захисту», яка являє собою сукупність принципів, заснованих на ідеї, що «суверенітет не привілей, а відповідальність». Канада залишилася однією з ключових країн, що сприяла визнанню «обов'язку захищати» як принципа Організації Об'єднаних Націй.

Таким чином, особливостями миротворчої політики Канади є те, що вона реалізується на основі такого інструменту як постконфліктне миробудівництво. Цілями постконфліктного миробудівництва є: підтримка якісного управління – становлення демократичних державних інститутів громадянського суспільства та основ ринкової економіки; забезпечення гендерної рівності прав дітей; сприяння розвитку незалежних ЗМІ. Сьогодні найбільш важливими операціями в сфері постконфліктного миробудівництва є: побудова миру через підтримку виборів (контроль за проведенням демократичних виборів став регулярною процедурою та важливою ознакою миротворчих операцій ООН; побудова дієвої політичної системи і міцної економічної платформи для розвитку суспільства; боротьба із дезінформацією і чутками, які можуть загострити ситуацію; проведення соціальних і економічних реформ, що дає можливість уникнути

конфлікту і введення міжнародних збройних сил; підтримання державних і громадських інститутів у державі чи регіоні, де відбувся конфлікт. На ефективність пост конфліктного миробудівництва впливає ряд чинників: прихильність сторін до політичного процесу по врегулюванню конфлікту з метою досягнення миру; ясні та чіткі мандати з відповідним персоналом та матеріально – технічними і фінансовими ресурсами; єдність мети в рамках Ради Безпеки при забезпеченні активної підтримки операцій ООН на місцях. Особливостями реалізації миротворчої діяльності Канади є те, що Канада поступається за кількісним складом іншим країнам – учасницям місій, підрозділи є завжди невеликими за чисельністю; основою підрозділи миротворців Канади є поліція; перевагою миротворчих підрозділів є відмінна підготовка і бойовий досвід військовослужбовців, які зазвичай займають командні посади.

Зовнішньополітичні концепції Канади мали суттєвий вплив на запобігання гуманітарним катастрофам та злочинам проти людства. Концепція «3D» (defence, development, diplomacy) визначила основний напрям миротворчої діяльності Канади наприкінці XX ст. – поч. XXI ст.. Концепція передбачала координацію роботи трьох структур: Міністерства закордонних справ і міжнародної торгівлі; Міністерства оборони; Канадського агентства міжнародного розвитку. «3D» підхід застосовується щоб допомогти слабким нерозвинутим країнам протистояти сучасним викликам («війнам четвертого покоління»). Концепцію «3D» Канада запроваджувала в Афганістані в провінції Кандагар. Уряд Канади вважає, що сьогодні, у світі що глобалізується, нестабільні держави, які знаходяться в іншій півкулі, можуть негативно повпливати на стабільність їхньої держави. Саме тому Канада не стояла осторонь, коли проводилися місії в колишній Югославії, Афганістані, Лівії, – у цих країнах використовувалася концепція «відповідальність щодо захисту». Проте, після місії Канади в Афганістані, канадський уряд дещо втратив зацікавленість щодо згаданої концепції.

РОЗДІЛ III. ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ КАНАДОЮ

3.1. Участь Канади у проведенні миротворчих операцій в Афганістані

Участь Канади в місії в Афганістані є однією з найсуперечливіших від початку участі Канади у миротворчій діяльності ООН.

Поряд з високим рівнем бідності, широко розповсюджена політична несправедливість та соціальні заборони сприяли виникненню кризи і запеклого конфлікту в Афганістані, який тривав протягом двох десятиліть. Після виводу радянських військ з Афганістану в 1988-1989 рр. і наступної відмови Сполучених Штатів від військового й політичного впливу на цю державу, Афганістан успадкував беззаконну й слабку державу, підірвану економіку й наявність численних збройних груп всередині держави. Становище в суспільстві було визначене як «гуманітарна надзвичайна ситуація». Розв'язання афганських питань було включене до глобальної програми безпеки наприкінці 1990-х рр. XX ст. Після терористичних нападів 11 вересня 2001 р. Сполучені Штати Америки насамперед висловили своє незадоволення відмовою видати лідерів Аль-Каїди і на підставі оцінок минулих подій експерти програм міжнародної безпеки встановили зв'язок між терористичними погрозами безпеці окремих країн і загрозами людській безпеці, з чим щодня зіштовхувалися жителі Афганістану [49].

Давній конфлікт створював умови для поширення тероризму в країні в регіоні. Постійна загроза з боку терористичних угруповань визначила втручання коаліції ООН в Афганістан, що стало потужною міжнародною відповіддю на першопричини тероризму, бідність та неефективне управління країною. У центрі миротворчої стратегії міжнародного співтовариства перебуває Боннська угода, що визначає орієнтири для першого етапу конструктивного політичного процесу зі створенням місцевої демократичної системи управління [37].

На початковому етапі присутність Канади в Афганістані формувалася послідовно і поетапно після 11 вересня 2001 року. Вона визначалася знаковими цілями протистояння міжнародному тероризму, який став в нинішньому столітті одним з глобальних викликів сучасного суспільства. Зокрема, в жовтні 2001 р. за вказівкою прем'єр-міністра Канади Жана Кретьєна країна взяла участь в антитерористичній операції «Непохитна свобода» (Enduring Freedom) в Афганістані, виділивши для неї 6 військових кораблів, 6 транспортних літаків та понад 2 тисячі військовослужбовців [55]. Питання Афганістану потрібно було вирішувати на міжнародному рівні, адже негативні наслідки від цієї війни могли вийти за межі національних кордонів держави. В грудні 2001 року за посередництва ООН відбулися переговори, наслідком яких стало підписання «Боннської угоди» – основи для майбутнього політичного розвитку Афганістану. Згадана угода стала «серцевиною» миротворчої стратегії міжнародного співтовариства. 28 березня 2002 року згідно з рішенням Ради Безпеки та її резолюції 1383 (2001) ООН одностайно прийняла резолюцію 1401, що передбачала створення місії Організації Об'єднаних Націй у Афганістані[18]. Наголошувалося, що надання цілеспрямованої допомоги у відновленні та реконструкції держави може сприяти реалізації Боннської угоди. З цією метою ООН закликала донорів тісно координувати свої дії, зокрема, через Групу з надання допомоги Афганістану, імплементаційну групу зі Спеціальним представником Генерального секретаря. У резолюції 1401 зверталось увагу на те, що всі учасники конфлікту повинні суворо дотримуватися своїх зобов'язань згідно з нормами в галузі прав людини (включаючи права жінок) і норм міжнародного гуманітарного права, підтверджуючи свою повагу до суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і національної єдності Афганістану, визнаючи, що становище в країні все ще загрожує міжнародному миру і безпеці [18].

На основі Боннської угоди та резолюції 1401 було створено спеціальну політичну місію під назвою МООНСА (з англ.UNAMA) – Місія Організації

Об'єднаних Націй по сприянню Афганістану 2002 р., якою керував Департамент операцій з підтримання миру. Основними її завданнями були врегулювання гуманітарних проблем, а також політичних питань по Афганістану [113].

Мандат цієї місії включав у себе: допомогу перехідній політичній системі Афганістану, підтримку організації демократичних виборів, забезпечення і координування гуманітарної допомоги та втілення концепції «3D», моніторинг і координування зусиль по захисту та забезпеченню дотримання прав людини, особливо жінок і дітей, підтримку процесу примирення та підтримання миру, консультування та надання допомоги державі в питаннях управління та регіонального співробітництва[55].

Після спаду миротворчої активності США в Афганістані – це одна з місій, від якої відходило багато ініціатив. Вона представляла важливі кроки в напрямку втілення стійкого миру і стабільності в Афганістані, а також сприяла процесу демократизації. Хоча ООН не відігравала офіційну роль в афганських виборчих процесах у 2014 р., вона надала необхідну технічну допомогу в забезпеченні справедливих, надійних і безпечних виборів. МООНСА також допомагала створити атмосферу безпеки, в якій виборчі дільниці були убережені від загрози насильства повстанців[55].

У листопаді 2002 р. під мандатом МООНСА було створено військову консультативну групу «Аксіус», яка складалася з офіцерів- зв'язківців з кількох країн, були представники і від Канади. Вона мала на меті надавати підтримку у галузі реформування безпекового сектору та зміцнення довіри між міжнародним миротворчим контингентом та афганським населенням. Згадана група діяла до червня 2002 р. [11].

Ще однією стратегічно важливою була розпочата у вересні 2005 р. невійськова операція «Аргус». Її основні завдання полягали у розробці ключових позицій розвитку Афганістану, до неї входили військові експерти, експерти з розвитку, команда аналітиків зі стратегічного планування та радник з питань комунікацій. Представники «Аргуса» контактували з

посольством Канади та афганським урядом. Починаючи з 2006 р. у суміжній тренувальній операції під назвою «Арчер» взяло участь 12 військовослужбовців з Канади. Мета операції полягала у навчанні представників афганської армії та поліції. А вже в травні 2011 р. проводилася подібна операція «Атеншн», яка передбачала знову ж таки навчання афганських військових та поліції. Ця операція діяла до травня 2014 р. і стала завершальною невійськовою операцією для канадських миротворців [11].

Наприкінці 2001 р. резолюція 1386 Ради Безпеки ООН дала змогу передати ведення місії під мандат МССБ (з англ. ISAF) – міжнародна коаліційна місія зі сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан під проводом НАТО відповідно до мандату ООН [17].

Зобов'язання Канади перед Афганістаном розуміли і особливо впливові політики Оттави. Проте, внесок Канади був із самого початку «запрограмований» на один сценарій, адже операції мали проводитися за чітким планом, від якого відходити не можна було. Будь-які позапланові ініціативи просто не мали шансів бути реалізованими. Стратегія сама собою була приречена на неуспіх, яскравим прикладом може слугувати робота військово-морської дослідницької групи, яка при всіх її масштабах і динамічній роботі, була не зовсім доцільною для військової кампанії в азійській країні, що не мала прямого виходу до моря. Військова присутність дослівно «Boots on the ground», мала і негативні наслідки для місії «Аполлон», але загалом вплинула позитивно на подальший успіх Канади у врегулюванні кризи в Афганістані.

Важливість «boots on the ground» була зауважена Річардом Джимблеттом, відомим прихильником і знавцем військово-морських робочих груп. Він у своїй доповіді на одній із конференцій у лютому 2002 р., присвяченій обороноздатності Канади в контексті оцінки бойової здатності Канади, задав риторичне запитання «де ми тепер і в недалекому майбутньому?» [88].

Трансформація являла собою три взаємопов'язані процеси: перегляд

військової доктрини, заміну системи командування та організаційної структури канадських збройних сил, закупівлю нових систем озброєнь і військової техніки, а також модернізацію старих під виконання нових бойових завдань. Перш за все, був переглянутий характер загроз, з якими зіштовхується Канада в нову епоху. Як підкреслювалося в документі, на зміну одній загрозі, яка раніше відходила від Радянського Союзу, прийшли нові, більш складні, до них були віднесені слабкі держави, які неспроможні ефективно функціонувати, тероризм і розповсюдження зброї масового знищення. Особливу увагу було приділено слабким державам. До таких держав військове керівництво Канади віднесло країни, уряди яких не здатні здійснювати політичну владу, сприяти безпеці і задовольняти мінімально необхідні потреби населення. У зв'язку з тим, що об'єктом основних зусиль канадських збройних сил за кордоном ставали слабкі країни, серйозно змінилося ставлення до миротворчості. Про миротворчий досвід, отриманий Канадою в останні роки, можна сказати, що майже всі великі міжнародні операції, в яких брали участь канадські збройні сили, мали небагато спільного з традиційною миротворчістю, яка являла собою легко озброєних спостерігачів, що стежать за процесом припинення вогню. Місії стали складнішими і небезпечнішими, тоді як військові дії розгортаються в несформованих державах, таких як Афганістан, де не існує миру, який можна було би підтримувати[3].

З урахуванням складності нових місій, канадські збройні сили повинні були взяти на озброєння комплексний підхід, тобто поєднання миротворчих, гуманітарних і військових дій під час однієї операції. Для опису нового характеру канадських військових операцій за кордоном було запропоновано спеціальне поняття – «війна у трьох кварталах» («three- block war»). Під нею розумілися «бойові дії проти повстанців в одній частині міста, здійснення стабілізаційних і гуманітарних операцій в іншій частині і відновлення зруйнованого в третьому кварталі того ж міста». Автори документу вказували на прямий зв'язок між новим типом військових операцій і ситуацією в

Афганістані. За їхніми словами, «афганський досвід показав, що військова сила, дипломатія і розвиток нерозривно пов'язані і доповнюють один одного» [29]. Підкреслювалося, що всі майбутні операції з врегулювання складних конфліктних і постконфліктних ситуацій в несформованих державах повинні проводитися спільно Міністерством оборони, Міністерством закордонних справ та Канадським Агентством міжнародного розвитку в рамках «3D» підходу (defence, diplomacy and development).

Не менш складний напрям роботи – допомога афганським біженцям. цьому у випадку робота велася по лінії Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Надавалася допомога біженцям, які повернулися в країну з Ірану та Пакистану. Взимку 2010-2011 рр. управління почало реалізацію програми надання допомоги біженцям в провінції Кабул. Було організовано будівництво 200 тисяч житлових будинків в Афганістані для біженців і переміщених осіб, що повертаються на батьківщину.

Починаючи з 2002 р., довготривала програма ООН ведеться у співпраці з місцевими департаментами з питань біженців та репатріації. Відтоді як у 2002 р. добровільна репатріація розгорнулася в широких масштабах, близько 6 млн. афганців повернулися додому [34]. Цей напрям миротворчості був необхідним для комплексного урядового підходу до залагодження цього конфлікту, адже залагоджувати проблеми потрібно було у всіх сферах виснаженого війною суспільства.

Незважаючи на користь, яку місія ООН принесла своєю діяльністю простим афганцям, робота її співробітників була пов'язана з великою небезпекою для життя. Ступінь небезпеки визначався відношенням місцевого населення до представників міжнародного співтовариства (що багато в чому залежало від політичної ситуації) та високим протестним потенціалом мусульманського населення Афганістану до будь яких інформаційних потоків, пов'язаних з ісламом і спробою його дискредитації. Так, в лютому 2011 р., внаслідок провокаційної поведінки американського пастора Джонса з Флориди, який обіцяв публічно спалити Коран, в Афганістані та в інших

країнах мусульманського світу пройшли стихійні протести. Мирна демонстрація в Мазарі-Шаріфі вийшла з-під контролю, гнів мітингувальників був сфокусований на представництво місії в цьому місті, в результаті чого 12 співробітників місії були вбиті. Подібні напади відбувалися досить регулярно [66].

Канада брала участь у військових діях в Афганістані з самого початку миротворчої місії ООН. Тоді військові сили зосередилися в Кабулі, де не було особливо небезпечно – до 2006 р. держава зазнала невеликих, відносно наступних років, втрат. Канада була однією з перших країн, яка приєдналася до очолюваної США військової операції в Афганістані (жовтень 2001 року). Уряд Канади приступив до здійснення операції «Аполлон» на підтримку операції «Непохитна свобода» надавши 2 тис. військових [55]. Канадські військові сили протягом цієї операції діяли переважно на лінії фронту у військовій операції на півдні Афганістану, щоб протистояти атакам Аль-Каїди і Талібану. Це був п'ятий за масштабами національний контингент.

Операція «Аполлон» була військовим внеском Канади в міжнародну кампанію по боротьбі з тероризмом. Вклад канадських збройних сил в кампанію включав 3-й батальйон канадського Королівського полку, канадську морську цільову групу, яка була зосереджена на станції в Аравійському морі і включала патрульні фрегати, кораблі і міноносця. Був направлений також стратегічний загін, що складався з одного літака СС-150 (дальної авіації), патруля з двох літаків СР-140 (для морського патрулювання та спостереження), що працювали в регіоні Перської затоки, а також тактичний загін «Ейрліфт», до складу якого входили три літака СС-130 «Геркулес», які використовувалися здебільшого для забезпечення гуманітарною допомогою народу Афганістану, а також для підтримки коаліційних сил [91].

Іншою масштабною операцією у складі МССБ для Канади стала операція «Афіна», що відбувалася з 17 липня 2003 р. до 1 грудня 2011 р. Участь Канади у операції «Афіна» можна поділити на дві фази: діяльність у

Кабулі й у Кандагарі. У першій фазі операції було задіяно 1-й та 3-й батальйони Королівського полку та піхотний полк «Принцеси Патрисії». На другій фазі у Кандагарі крім військових батальйонів були задіяні зусилля неурядових організацій, з метою реалізації інструментів миробудівництва [91].

У березні 2002 р. у складі МССБ Канада бере участь у проведенні однієї із найвідоміших операцій в Афганістані – «Анаконді». Ця операція стала масштабною битвою міжнародної коаліції проти талібів і була другою військовою операцією після операції «Аполлон» від МССБ, де брали участь канадські військовослужбовці [91].

Однією з найбільш успішніших операцій міжнародної коаліції стала операція «Ахіллес», яка розпочалася в березні 2007 р. Саме в цій операції таліби уникали прямої конфронтації та використовували партизанські методи ведення війни [97]. Операція «Пікакс-гендл» стала продовженням операції

«Ахіллес» і реалізовувалася з 30 травня по 14 червня 2007 р. в провінції Гільменд. Вважається, що МССБ успішно виконали цю операцію, однак пізніше бойовики знову відновили позиції на цій території [121].

Однією з найбільших логістичних операцій міжнародних сил сприяння безпеці та Афганської національної армії була операція «Вершина орла», яка здійснювалася з метою транспортування 220-тонної турбіни в провінцію Гільменд через територію, контрольовану талібами [32].

Варто відзначити операцію «Медуза», яка стала досить значимим протистоянням не лише для коаліційних сил афганського народу, а й для самих канадців. Ключовий бій стався у вересні 2006 р., коли Королівський канадський полк разом з американськими та афганськими підрозділами вели бої проти талібів в районі Панжвай, що у провінції Кандагар. Результатом стала поразка талібів, проте Канада під час штурму втратила п'ятьох військовослужбовців, один загинув від «дружнього» вогню [78].

Продовженням операції «Медуза» стали дві операції – «Гірський прорив» та «Гірська фурія» [121, с. 144]. «Гірський прорив» вважається одним із найзапекліших протистоянь міжнародної коаліції з талібами, який

привів до численних жертв, великої кількості поранених, а також захоплених талібами полонених [97]. Під час проведення «Гірської фурії» таліби зазнали серйозних втрат, з боку коаліції також було багато поранених та вбитих, були жертви і серед канадців.

Переломною стала операція «Облога Сангіна», що тривала майже рік – з червня 2006 р. по квітень 2007 р. і була настільки інтенсивною, що її порівнюють з Корейською війною [101].

В операції «Шахі Тандарі», що відбувалася 2009 р., канадські війська неподалік Кандагару брали участь у прямих боях проти талібів, в ході операції було знищено декількох ватажків терористів [33].

Однією з останніх операцій за участі Канади в Афганістані стала операція «Баавар», яка почалася в грудні 2010 р. та мала стратегічну мету – побудувати 17-кілометрову дорогу між Мушаном та Сперван Гаром. В ході операції велися протистояння з талібами, від канадської сторони воював 22-й Королівський полк. Відомо, що від саморобного вибухового пристрою загинув один патрульний – канадський військовослужбовець [57].

Починаючи з 2003 р., Оттава направила свої війська в Кандагар, де було небезпечніше, ніж в Кабулі так як суть ведення місії змінилася з підтримання миру до боротьби з партизанами і, як наслідок, канадська громадська підтримка зменшилася. Після кількох гучних військових операцій (зокрема, «Медуза») кількість жертв збільшилася до нечуваної кількості. Так, кожного року між 2006 і 2010 рр. гинуло від 20 до 30 канадських військовослужбовців, а також список доповнювали поранені. Після цих подій Парламент прийняв закон щодо припинення бойових дій до липня 2011 р. та виводу всіх військовослужбовців до того ж терміну області Кандагар. Натомість, уже в Кабулі канадські військовики мали проводити індивідуальні навчання військовослужбовців Афганської національної армії, які були сплановані в контексті проведення операції «Афіна» [45, с. 488].

Боротьба Оттави з міжнародним тероризмом будувалася на основі тієї ж операції «Афіна», в рамках якої до серпня 2003 р. в Афганістан прибули

вже 1 тис. 900 канадських військовослужбовців, які увійшли до складу МССБ. Спочатку планувалося, що канадський контингент пробує тут один рік, проте після прохання Сполучених Штатів Америки Оттава погодилася на продовження цього терміну. Канада була серед держав, які зазнали найбільших втрат, порівнюючи з державами-членами НАТО. В загальному 158 канадців, 4 цивільних у тому числі 1 дипломат, загинули [3].

Канадські миротворці мали ще й проблему з військово-технічним оснащенням. Спецназ був засекреченим підрозділом, що одним із перших загонів прибув у Афганістан після терористичних атак у вересні 2001 року, активно борючись під американським та британським керівництвом у місії «Знайти і знищити». Відомо, що канадська робоча група брала участь у нападах на комплекс печер в Тора-Бора в Афганістані у грудні 2002 р., і передавала полонених до збройних сил США протягом літа 2005 р. [52].

Перші регулярні канадські сили прибули до Афганістану в січні 2002 р., 750 членів канадського полку легкої піхоти «Принцеси Патрисії» були відправлені в Кандагар в складі Армії США як цільова група по боротьбі з повстанцями. 4 військовослужбовців було вбито і 8 отримали поранення, решта – повернулися через три місяці по тому. Протягом двох років, із серпня 2003 р. по жовтень 2005 р., 6 тис. канадських військовослужбовців були повернуті в Кабул, в північно-східний Афганістан, в рамках повноважень ООН та Міжнародних сил сприяння безпеці, що склалися з військ 35-ти країн. Роль цієї сили у сприянні безпеці і стабільності в новому уряді Афганістану узгоджується з миротворчістю. Протягом цього періоду 3 канадських солдат було вбито. В кінці 2005 р. центр військових сил Канади перемістився до Кандагару. Пол Мартін добровільно запропонував участь канадських збройних сил для цієї нової місії, тому що вона могла підвищити авторитет Канади перед США, так як відносини з цією країною були стратегічними. Починаючи з 2002 р. і впродовж наступних декількох, в Кандагарі канадські військові зіштовхувалися з різного роду ризиками, зокрема, нападами партизанських загонів талібів. У відповідь на це, уряд

Пола Мартіна майже подвоїв розмір бойової групи, яка мала діяти в Кандагарі від 1 тис. 250 до 2 тис. 300 військовослужбовців [52].

До 2001 р. Канада щорічно надавала допомогу в розмірі 10 млн. дол. гуманітарної допомоги. У 2002 р. на міжнародній конференції в Токіо представництво Канади заявило про нові зобов'язання перед Кабулом, перетворивши Афганістан в найбільшого реципієнта допомоги від Канади. Таким чином, коли у 2005 р. канадські збройні сили передислокувалися в Кандагар, місія від Канади складалася із 2 тис. 500 військовослужбовців у Кандагарі, 30-ти представників збройних сил у Кабулі і 15-ти стратегічних учасників консультативної команди органів військового планування, що допомагали афганському уряду [104, с. 12]. З 2009 р. країна отримала більш ніж 16 тис. 580 транспортних засобів, 88 тис. 632 наборів обладнання зв'язку і 92 тис. 400 одиниць нової зброї. До середини 2011 р., витрати Канади на ведення війни склали понад 11 млрд. доларів США [54].

Участь Канади у військовій операції в Афганістані було офіційно завершено 12 березня 2014 р., у війні взяли участь 40 тис. військовослужбовців Канади, 162 загинули (з них 158 військових) і 2 тис. 197 були поранені. Військові витрати Канади склали 11,3 млрд. доларів. Разом з тим у місії МООНСА брали участь 322 канадських поліцейських у навчанні Канадської національної поліції. Загалом 23 тисячі афганських поліцейських пройшли навчання [110]. Оттава в рамках діяльності ООН та МССБ надавала гуманітарну допомогу Афганістану та займалася реконструкцією південної частини країни, що була особливо спустошена війною. Канада стала одним з п'яти найбільших донорів, виділивши близько 1,9 млрд. дол. США у період 2001-2011 рр. [111, с. 23].

Великою проблемою в залагодженні конфлікту в Афганістані було те, що Талібан мав значну підтримку серед населення, яке легко піддавалося на провокації і яким можна було маніпулювати. При цьому в ході конфлікту велика частина населення стала більш вороже налаштованою, а в такому стані Афганістан ризикує ще на довгий період залишитися країною, «що не

відбулася». Налагодження відносин між центром та периферією залишається серйозною проблемою, особливо зважаючи на те, що Талібан намагається захоплювати та тримати владу у різних частинах Афганістану. Талібан – найбільша загроза миру та перепона для стабільного розвитку держави. Свідченням цього може слугувати той факт, що в листопаді 2007 р. присутність Талібану була на 54% території Афганістану. Дослідження, проведене в січні 2008 р., показало високий ступінь його деструктивного впливу в ключових південних та східних областях [35, с. 16].

У січні 2008 р. Стівен Гарпер створив робочу групу, яка займалася стратегічними питаннями щодо подальшої участі Канади у вирішенні долі Афганістану. У доповіді групи було запропоновано чотири оптимальні стратегії:

1) особливі зусилля й основні ресурси повинні бути направлені на навчання і підготовку афганської армії і поліції, щоб надалі вони могли діяти самостійно, а Канада могла б розпочати виведення військ у лютому 2009 р.;

2) перекласти відповідальність за безпеку в районі Кандагару на інші держави, зосередити основні зусилля на проведенні відновлюваних робіт у регіоні; у рівній кількості зосередити зусилля на гарантуванні безпеки, а також на реалізації проектів розвитку й відновлення в околицях Кандагара та інших регіонах Афганістану;

3) вивести основні сили з території Афганістану та забезпечити мінімальну дислокацію військовослужбовців і ресурсів з метою надання допомоги і гарантії безпеки персоналу та дипломатів [35, с. 98].

Основний висновок групи зводився до того, що Канаді необхідно зменшити власну присутність у регіоні, але продовжувати нести відповідальність за ситуацію і після лютого 2009 р., зосередивши основні зусилля на навчанні і підготовці афганських національних сил до моменту досягнення ними повної автономії. У висновку також зазначалося, що тягар відповідальності частково має бути перекладено на союзників із НАТО. Основними вимогами, за висновками групи, повинні бути – введення

додакового батальйону НАТО чисельністю в 1 тис. військовослужбовців для гарантії безпеки в Кандагарі та надання додаткової допомоги у вигляді вертольотів і безпілотних літальних апаратів [35].

Вперше Канада залишила місію, перш ніж вона закінчилася. Канадці припинили боротися не через перемогу або поразку, а через політичне рішення, прийняте під тиском громадськості, яка негативно ставилася до пролонгації миротворчої місії в Афганістані [10]. З часом внесок Канади у залагодженні конфлікту в Афганістані скоротився настільки, що, як сказав Стів Степліз з Інституту Рідо: «всі діючі канадські миротворці в ООН можуть поміститися в один шкільний автобус» [52].

Канада підтримала ініціативи по стабілізації ситуації і миробудівництву, особливо стосовно демобілізації і реінтеграції екс-воюючих сторін. Участь Канади у миротворчій місії в Афганістані стурбувала канадське населення, коли в мас-медіа все частіше почали говорити про збільшення жертв серед військових та невійськового персоналу, адже на мінливому та нестабільному півдні країни вони швидко ставали мішенню для регулярних нападів Талібану. При цьому Канада зазнала найбільших втрат серед країн НАТО на той період [104, с. 12]. Ослаблена більш ніж тридцятилітньою кризою держава стала викликом для Канади. З іншого боку, Афганістан – це політична та ментальна одиниця, яка багато чого навчила канадських військовослужбовців.

Конфлікт в Афганістані тривалістю у два десятиліття визначив низку принципів глобальної стабільності, підкреслив потребу в широкому підході до запобігання конфліктів. Забезпечення довгоочікуваного стійкого миру у виснажених війною суспільствах, до яких належить й Афганістан, припускає встановлення відповідальності демократичних держав в поєднанні з міжнародними збройними силами й поліцією. Необхідною є підтримка компетентної й гідної судової влади, що дотримується верховенства права, й інших органів, як усередині держави, так і зовні; сприяння захисту прав людини на урядовому рівні; створення стійкого місцевого самоврядування в

установах. Управління громадською безпекою після війни вимагає часу, фінансових ресурсів, технічних навичок, але найбільше – щирого виконання політичних зобов'язань перед людьми. Ніколи не варто забувати, що люди, які отримують зовнішню допомогу, і прогрес, якого вони досягають власними жертвами, ризиками й важкою роботою, є найважливішою величиною успіху.

На одному із канадських сайтів у квітні 2009 р. проводилося онлайн опитування стосовно майбутньої місії Канади в Афганістані. У згаданому опитуванні взяло участь 1 тис. 800 користувачів сайту (Ceasefire.ca). Більшість респондентів не вважали, що поточний шлях, взятий в Афганістані, є правильним. Фактично, менше ніж 2 відсотки респондентів вважали, що кращий план дій для Канади в Афганістані – продовжити спроби перемогти Талібан через збройний конфлікт. Більш ніж 45,4 відсотків виступили за негайний вивід канадських збройних сил, в той час як 45,6 відсотків хотіли б, щоб Канада підтримала переговори з повстанськими групами, такими як «Талібан», для того щоб покласти край конфлікту[13].

Після 2008 р. представники уряду Канади зазначали, що при проведенні місії акцент ставився на допомогу афганцям, а не на боротьбу проти тероризму. І все ж, виділення ресурсів на місію залишилося в основному незмінним після 2008 р. Справді, в 2009 і 2010 рр. командувачі миротворчої місії у партизанській війні використовували як традиційні методи, так і нетрадиційні. Проте, не було розуміння того, як вести війну проти партизанських загонів руху «Талібан» при тому, що союзницькі сили, які брали участь у миротворчій операції, часто вже мали план по якому потрібно було діяти. Після 2008 р., кілька тисяч канадських солдатів могли фактично впливати на зміни у масштабній провінції Кандагар, та в результаті, війну проти партизан виграти не вдалося, таліби продовжували діяти сегментно, а з часом і посилювати свої позиції.

Канадці по-своєму почали трактувати їхній успіх в Афганістані. Одна із думок полягає в наступному: під час війни, коли два підрозділи зустрічаються в регіоні протистояння, то вони продовжують воювати до того моменту, поки

хтось не вичерпає свої ресурси, або не вирішить відступити. Воююча сторона, приймаючи рішення припинити війну, сама оцінює результати цієї війни. Немає судді, який визначає переможця. Учасник конфлікту буде відчувати ризик і відступатиме або продовжуватиме боротися, якщо ризик виправдовується цілями, це вибір, який ґрунтується на сприйнятті подій [20].

Варто зазначити, що у звіті Міністерства національної оборони, який мав назву «Плани та пріоритети на 2012-2013 рік» до планів відносилися і такі дії як «підтримка зусиль по реконструкції Афганістану» та «надання підтримки ООН у реалізації миротворчих операцій» [53]. Канадські військові розповідали: «у Афганістані, здавалося, нічого не функціонувало: ні армія, ні поліція, ні економіка, ні держструктури. Десятилітнє руйнування не могло не позначитися на всіх сферах життя країни. Єдине, що залишилося непохитним – це гордість і почуття власної гідності серед жителів Афганістану» [85, с. 23].

Канадський уряд мотивував свою участь у місії в Афганістані по-перше, захистом власних національних інтересів; по-друге, бажанням забезпечити канадське лідерство в міжнародних справах; по-третє, прагненням допомогти у відновленні Афганістану. Станом на 2014 р., Канада вивела свої війська з Афганістану і її миротворча діяльність під егідою ООН та миротворчі операції в складі НАТО закінчилася, але очікуваного результату це не принесло. Через суттєві фінансові затрати та високу кількість втрат серед військових, авторитет діючого уряду впав, перш за все, серед власного населення. Неочікувана складність та недовіра на практиці продуманих наперед гучних парадигм не дали змогу швидко та ефективно вирішити цей конфлікт. Після отримання цінного досвіду у Афганістані, Канада перейшла до зваженішої зовнішньої політики, використовуючи при цьому лозунг «Канада передусім»[85].

15 серпня 2021 р. бойовики "Талібану" почали наступ на Кабул. Того ж дня в країні оголосили про мирну передачу влади талібам. 31 серпня США остаточно вивели свої війська з Афганістану, таким чином завершивши 20-

літню місію. Миротворча діяльність інших держав також була завершена.

Отже, Канада брала участь в миротворчих місіях ООН в Афганістані з самого її початку. Миротворці Канади прийняли участь в цілому в 17 операціях. Вивела свої війська і миротворців Канада з Афганістану в 2014 р. Її миротворча діяльність під егідою ООН та миротворчої операції в складі НАТО закінчилася. На це у великій мірі вплинула громадська думка мешканців Канади.

3.2. Реформування миротворчої діяльності Канади урядом Джастіна Трюдо

У своїй першій промові на засіданні Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй Джастін Трюдо зазначив те, що ліберальний уряд перегляне зовнішньополітичну діяльність держави для досягнення прогресивного світового лідерства з політикою відкритих кордонів, вільною торгівлею та гендерною рівністю. Прем'єр-міністр Канади закликав до активнішої глобальної участі у світових процесах, а також звернувся до представників урядів виступити проти зростаючої ксенофобії протекціонізму, які присутні в північноамериканській і європейській політиці. «Ми маємо зосередитися на тому, що нас об'єднує, а не на тому, що розділяє. Ми вважаємо, що повинні протистояти викликам з чітким планом, щоб розуміти першопричини проблем» [107]. Дж.Трюдо відстоював багатосторонні інститути, такі як Організація Об'єднаних Націй і акцентував на економічних вигодах від глобалізації, закликаючи вирішувати питання зміни клімату, кризи пов'язаної з притоком біженців, також сприяти підтриманню миру і миробудівництву в усьому світі. У серпні 2016 р. Оттава також пообіцяла надати 600 військовослужбовців і 450 мільйонів доларів для операцій з підтримання миру під егідою ООН. Новий уряд загалом використовує конструктивістські ідеї, акцентуючи на тому, що система міжнародних відносин знаходиться в постійному русі та розвивається, –

головне правильно направити діяльність країн та інших акторів. Зважаючи на це, Трюдо та його соратник Стефан Діон «запустили» в дію нову доктрину – «Відповідальне переконання» («Responsible conviction») [62].

Під керівництвом Стівена Гарпера Оттава критикувала ООН і її загальну ефективність у розв'язанні глобальних проблем. Представники ліберальної партії вважали, що консервативний уряд віддалився від традиційного канадського догмату зовнішньої політики, змістивши акцент з дипломатії та членства в багатосторонніх організаціях на військову могутність. Це включало в себе пряме військове втручання, в тому числі, участь в повітряних операціях проти Ісламської держави [86].

Джастін Трюдо і Стефан Діон вирішили, перш за все, забезпечити для держави лідерство та інновації та відігравати роль посередника, адже посередництво раніше було відмінною рисою цієї країни, що в майбутньому сприятиме реалізації національних інтересів. Тяжіння Канади до прагматичної і плюралістичної політики, ймовірно, стане доцільним, зважаючи на зростання екстремізму в усьому світі, тому вкрай необхідні позитивні приклади багатокультурності та толерантності [27].

З початку подій в Україні в листопаді 2013 р., Канада відіграла важливу роль у підтримці міжнародною спільнотою українців – спочатку в їхній боротьбі за демократію і реформування суспільства, а потім в їхніх зусиллях чинити опір російській військовій агресії, включаючи незаконну окупацію Криму. Канада наклала санкції проти більш ніж 210 російських і українських громадян, підприємств, і надала більш ніж 500 спостерігачів, з метою контролю за президентськими виборами в травні та парламентськими виборами в жовтні 2014 р. Колишній прем'єр-міністр Стівен Гарпер також оголосив про більш ніж 220 млн. дол. допомоги Україні для того, щоб стабілізувати свою економіку і сприяти економічному розвитку [41]. Інші внески включають допомогу Україні через Глобальний фонд миру та безпеки, який надав нелетальну зброю і спеціальне обладнання для військових служб України, захисні жилети, аптечки, намети і спальні мішки.

Під час і після «Революції Гідності». Оттава прискорила й істотно збільшила підтримку Україні на розвиток демократії та сталого економічного розвитку.

Можна стверджувати, що форма зовнішньої політики Канади змінилася і продовжує модифікуватися. У виборчій кампанії ліберали обіцяли вивести багатоцільові винищувачі CF-18s з міжнародної коаліції по боротьбі з ІДІЛ і замість цього зосередитися на «сильних сторонах Канади», тобто на миротворчості і дипломатії [120]. Внесок Канади у здійснення повітряної місії у Сирії був незначним, однак, сама орієнтація на силу, а не дипломатію, радше, ознака попереднього уряду консерваторів. При цьому ліберали збільшили втричі число військових інструкторів, більш ніж в два рази – військовослужбовців, а також підсилили гуманітарний внесок у місії ООН. Причина припинення кампанії повітряного ураження, скоріш за все, в політиці: це була передвиборча обіцянка, і ліберали хотіли виконати її. Менш помітною є робота, яка проводиться з метою вдосконалення дипломатичної служби Канади і намагання вдосконалити місії під координуванням Організації Об'єднаних Націй та інших багатосторонніх організацій.

Звичайно, зміна форми міжнародного іміджу Канади є пріоритетним пунктом для цього уряду. На наступний день після виборів 2015 р., Джастін Трюдо зробив чітку заяву: «Для друзів цієї країни по всьому світі – багато хто з вас стурбований тим, що Канада втратила свій конструктивний голос в світі за останні 10 років. У мене є просте повідомлення від імені 35-ти мільйонів канадців: «Ми повернулися»» [74].

Щоб збільшити свій оперативний темп в його поточному розмірі, начальнику Генерального штабу збройних сил Канади Джонатану Венсу доведеться думати про те як перерозподілити військовослужбовців так, щоб якомога більша кількість змогла б прийняти участь в миротворчих операціях. Найбільше канадських миротворчих сил зосереджені в Європі (Україна, Східна Європа та Балтія, Близький Схід в рамках операції «Імпакт» де знаходяться понад 800 військовослужбовців в рамках діяльності коаліції «анти-ІДІЛ». [74, с. 3].

Якщо Канада хоче відновити свою прихильність до миротворчих операцій ООН, то їй доведеться більше зосередитися на Африці та підтриманні миру в цьому регіоні. Також Канада може продовжити свою участь у проведенні місії на Гаїті, виконуючи функції радника та координатора. Розуміючи це, представники уряду активізують свою миротворчу діяльність на африканському континенті. У липні 2016 р. міністр оборони Хардж Саджан і генерал Джонатан Венс зазначили, що Канада фокусуватиметься зокрема на африканських країнах. На сьогодні є дев'ять операцій Організації Об'єднаних Націй на африканському континенті. Центрально-Африканська Республіка (ЦАР) і Малі – це дві миротворчі місії, куди Канада може відправити свій контингент. Саджан зазначив, якщо Канада братиме участь в африканській місії, то армія буде потенційно залучена не лише для підтримання миру в традиційному розумінні, а й для нарощення потенціалу у боротьбі з терористичними угрупованнями [58].

ООН вимагає, щоб розвинуті країни з потужним військовим потенціалом надавали матеріально-технічне забезпечення і устаткування для місій, а в ідеалі надавали війська, які будуть необхідними для поліпшення можливостей при проведенні миротворчих операцій. Як наслідок, кожна місія матиме власні конкретні потреби в створенні миротворчого потенціалу. Оттава може запропонувати до тисячі військовослужбовців для проведення миротворчих місій. Важливим також є той факт, що Канада має можливість поділитися досвідом з підготовки персоналу. Наприклад, канадська армія може брати участь у захисті громадян та постачанні продовольчих товарів в одних умовах, – і боротися з повстанцями в інших. Канада також може займатися логістикою ООН, уникаючи надання великої кількості військовослужбовців, що сприятиме реалізації політики запобігання поширенню ісламських бойовиків. Для розв'язання політичних проблем, які дозволяють бойовикам розширювати свої локації, потрібен комплексний підхід до питань безпеки і розвитку. Необхідно системно впливати на соціально-економічний розвиток та верховенство права на конфліктних чи

постконфліктних територіях, знижувати рівень невдоволення місцевого населення, а також боротися з корупцією на різних рівнях, в тому числі, з побутовою. Ця політична динаміка повинна розглядатись в будь-якій миротворчій операції для побудови стійкого миру для проведення вдалої місії [60].

В майбутніх операціях на користь миру необхідно залучати повітряний транспорт, медичні, інженерно-технічні та навчальні компоненти для стратегії Канади, яку схвалюють представники ООН. При цьому, нова доктрина «Відповідальне переконання» вимагає від Оттави більше професіоналізму при проведенні миротворчих місії. «Звичайно, ми розуміємо, що нашим хоробрим чоловікам і жінкам у військовій формі доведеться потрапляти у важкі ситуації. Канадці пишаються ними, і вони знають, що повинні проводити активнішу миротворчу політику. Канада не може бути відсутньою в миротворчих місіях», зазначив Стефан Діон [47].

Оттава використовує доктрину «Відповідальне переконання», як новий інструмент для реалізації сучасної зовнішньої політики. «Ми любіємо те, в що віримо», – сказав Стефан Діон. «Канада не була непостійним членом Ради Безпеки з 2000 року через те, що країна втратила ефективність в Організації Об'єднаних Націй. Один із способів бути ефективним – це бути в Раді Безпеки ООН» [79].

Колишній посол Канади в Організації Об'єднаних Націй, Пол Хайнбекер, зауважив, що ліберальний уряд «взяв правильні ноти», судячи з того, як він починає свою кампанію щодо членства в РБООН у 2021 р. [47].

Підвищена увага до тероризму на хвилі 11 вересня, війна в Афганістані, арабська весна, очевидний провал Кіотської угоди щодо боротьби з глобальним потеплінням, підйом Китаю, Індії, Бразилії та інших країн, що розвиваються до рівня потужних економічних держав, зростаюча російська агресивність – все це спонукало уряд Канади повернутися до ідей часів Лестера Пірсона, підтримання миру і «м'якої сили». По суті, зовнішня політика Канади під керівництвом Ліберальної партії – це політика з «м'якою

мовою і теплою посмішкою» [79].

Однак, відповідно до того, як уряд Канади аргументує необхідність своєї присутності в Раді Безпеки, йому необхідно збільшити фінансування та постачання військ, бо як заявив американський президент Барак Обама на саміті ООН з підтримання миру у вересні 2015 р., «запас підготовлених, добре оснащених миротворців не «йде в ногу» зі зростаючим попитом» [103].

Отже, Канада може відігравати важливу роль у сприянні глобальному миру та безпеці шляхом підтримання миру, активізації своєї участі у суміжних і абсолютно різних миротворчих операціях. Крім того, Канада має можливість забезпечити командирський склад в цій сфері, адже військовослужбовці координували роботу чотирьох місій ООН у 1990-х роках. Якщо розглянути можливості для потенційних місій Канади, то двомовність канадських збройних сил особливо доцільна у франкомовних країнах, наприклад, на Гаїті, у Центральноафриканській Республіці, Кот-д'Івуарі та Малі. Крім того, Організація Об'єднаних Націй зацікавлена в збільшенні частки жінок-миротворців і командирського складу. Перша жінка командувач військовими силами в історії ООН була призначена очолити місію на Кіпрі, Канада, в свою чергу, також може відправляти високваліфікованих жінок-офіцерів [103].

Очевидно, що Організації Об'єднаних Націй не вистачає військових вертольотів, тому Канада може надати свої, які стали б дуже доречними і могли б забезпечити моніторинг і транспортування військ. На відміну від НАТО, Організація Об'єднаних Націй відшкодовує країнам, що надають війська, значну частину їхньої вартості. Таким чином, підтримання миру набагато менше виснажує національні ресурси, а також дозволяє працювати в безпечніших умовах, хоча як і раніше вимагає боєздатних сил [103].

Якщо Канада знову прагне стати ефективним миротворцем, їй необхідно буде відновити навчання і освіту для військовослужбовців, що працюватимуть у місіях ООН. В цей час функціонує менше чверті навчальних центрів з підтримання миру, порівнюючи з десятирічною

давністю. Зменшення кількості підготовки кваліфікованих кадрів відбулося через закриття миротворчого центру Пірсона в 2013 р., після згортання федерального фінансування. Центр у свій час займався навчанням військовослужбовців, поліцейських і цивільних осіб з Канади і з усього світу [114].

На думку професора Вальтера Дорна, миротворча активність Канади в ХХІ столітті суттєво знизилася: «Наша участь у миротворчій діяльності знаходиться на рекордно низькому рівні. Коли ООН знаходиться на рекордно високому рівні за кількістю військовослужбовців, Канада має найнижчі показники за увесь час миротворчої діяльності ООН» [47].

Вважаємо, що зниження довіри громадськості до «блакитних касок» і зменшення участі країни в операціях стало наслідком невдач на Балканах. Канадські військовослужбовці «зі слабкими повноваженнями», наданими їм при проведенні місії в колишній Югославії, підірвали довіру до ООН, так як часто не могли застосувати силу, навіть для самозахисту або захисту місцевого населення. При цьому відхід від операцій з підтримання миру, почався ще за часів лібералів, які вважали, що доцільніше розміщувати війська відповідно до мандату ООН, але в місіях, організованих НАТО. Під час візиту Генерального секретря Організації Об'єднаних Націй Пана Гі Муна до Оттави, Трюдо пообіцяв надати більше військовослужбовців для проведення місій під егдою ООН. Для Канади важливо створити образ свого військовослужбовця, який буде, скоріш, миротворцем, аніж військовим, – тобто, менше бомбардувань і більше участі від «блакитних беретів». Одна з проблем сучасної миротворчості полягає в тому, що підтримання миру містить набагато більше жорстокості, аніж про це говорять [59].

Статистика показує, що Канада є дев'ятою країною за сумою внесків в бюджет ООН з підтримання миру (близько 250 млн. дол. на рік). Тільки 106 канадських військовослужбовців, 80 з яких є співробітниками поліції і військовими радниками, що задіяні в миротворчих місіях ООН. За офіційними даними, 31 канадський військовослужбовець був направлений у

2016 р. в складі миротворчих місій ООН в Гаїті, Єрусалимський регіон, Південний Судан, на Кіпр, Демократичну Республіку Конго і Південну Корею. На піку своєї миротворчої активності, Канада відправила 3 тис. військовослужбовців в 1993 р. [70].

Щодо фінансування, то воно буде спрямоване на захист переміщених осіб, біженців, жінок і дітей, запобігання конфліктам, політичний діалог, посередництво і миробудівництво, а також на розширення прав і можливостей жінок в процесі прийняття рішень з питань миру і безпеки. Під час робочої поїздки в країни Африки Саджана супроводжували відставний генерал-лейтенант Ромео Далер, канадський командир миротворчої місії ООН в Руанді на початку 1990-х років, і Луїза Арбур, колишня канадська суддя Верховного суду, яка була Верховним комісаром ООН з прав людини з 2004 по 2008 рік. Разом вони відвідали Демократичну Республіку Конго, Ефіопію, Кенію, Танзанію та Уганду. Відсутня в маршруті була Малі, хоча є попередні повідомлення про те, що миротворча місія ООН в цій країні потребує залучення франкомовного персоналу, що було прямим натяком на можливу канадську присутність у Малі [70].

Ліберальний уряд прагне повернутися до миротворчої політики часів Лестера Пірсона – пірсонівського інтернаціоналізму. Однією з головних «візитівок» або відмінних ознак якого є ідея багатосторонності. На практиці це означає, що Канада збільшить свою присутність, в основному, рамках міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Організація американських держав (ОАД), Арктична рада. Таким чином, замість того щоб ігнорувати діяльність цих органів, уряд Трюдо прагне відігравати допоміжну, реформаторську та інноваційну роль них. Вся ця концепція ліберального інтернаціоналізму також тісно пов'язана з роллю Канади як «середньої сили» в ієрархії суверенних держав [89].

Бачення Трюдо місця Канади в світі полягає у поверненні до минулого. Проте, це також означає повернення до раціональної політики, поваги до професіоналізму зовнішньої служби Канади. У листі міністру оборони,

прем'єр-міністр акцентував увагу на «залученні добре навченого персоналу до міжнародних ініціатив, які можуть бути ефективними та швидко реалізованими на практиці [64, с. 14]. Джастін Трюдо хоче повернутися до інтернаціоналізму часів Пірсона. Питання полягає в тому, чи здатний нинішній уряд адаптувати минулі ліберальні принципи до сучасної реальності, адже світ та розстановка сил, як і сама політика миротворчості та правила політичної гри, суттєво змінилися, а Канада почала втрачати ті оберти, які було взято в період «холодної війни».

Викликом сучасної діяльності Канади в ООН, є перш за все те, що нереформована організація часто діє по сценарію, розробленому 5-ма постійними членами, а також явище міжнародного тероризму, яке стоїть на шляху ефективної миротворчості [82, с. 27].

Прем'єр-міністр Джастін Трюдо і міністр оборони Хардж Саджан заявили про те, що замість надання великої кількості військових, Канада може надати технічне оснащення та експертні знання. Необхідним є відновлення навчання, оновлення багатьох програм, які були скорочені, представлення нового бачення, яке передбачає ускладнення сучасних миротворчих операцій. Канадські військовслужбовці були чудовими миротворцями в минулому і можуть відновити свою репутацію в світі, якщо матимуть відповідну підготовку [59].

Отже, бачення реформування миротворчої діяльності Канади урядом Джастіна Трюдо полягає у поверненні до минулого інтернаціоналізму часів Л. Пірсона, тобто до раціональної політики, поваги до професіоналізму як учасників миротворчої діяльності, так і зовнішньої служби Канади.

Таким чином, миротворча місія в Афганістані стала для Канади викликом, адже вимагала не лише значних матеріальних та людських ресурсів, а й неординарних ідей, навиків та мистецтва, яке допомогло б вирішити досить специфічний та складний конфлікт. Місію в Афганістані не можна оцінити як успішну, адже зусилля та час потрачені на її проведення не дали того результату, на який очікували. Попри це, досвід Канади у

проведенні сучасних надскладних миротворчих військових операцій та практика миробудівництва необхідні для того, щоб держава знову у майбутньому зайняла місце лідера миротворчої діяльності в ООН, яким вона була в часи «холодної війни».

З приходом до влади ліберального лідера Джастіна Трюдо відбувається перегляд миротворчої політики Канади в ООН та в інших міжнародних інституціях, зокрема в НАТО. Нинішній уряд акцентує на невійськових аспектах миротворчої діяльності та посередництві, приділяє увагу проблемам біженства і бідності у світі та загалом працює над поверненням колишніх позицій країни-миротворця. При цьому позиція Джастіна Трюдо та його уряду не є чіткою щодо військових операцій, які, не втратили своєї актуальності, особливо, в комплексному застосуванні із миробудівництвом, а навпаки, зважаючи на нові загрози сучасного світу, потреба в «примусі до миру» інколи є необхідністю. Інше питання, чи готова Канада до проведення такого типу операцій, зважаючи на досвід минулих років, чи вона прагне бути політичним арбітром і підтримувати колись створений імідж «реасекеерер» – миротворця.

ВИСНОВКИ

Зовнішня політика Канади базується на низці концептуальних основ. У 1996 р. Канада прийняла за основу зовнішньополітичної діяльності концепцію «безпеки свободи», розробником якої був Л. Екскуріозі. Складовою цієї концепції є імператив «свобода без страху». «Свобода без страху» передбачає боротьбу із такими загрозами як міжнародна війна і конфлікт, тероризм, зброя масового знищення, організована злочинність і громадянське насильство, а також бідність, хвороби і економічна деградація.

«Концепція свободи від страху» стала основою доктрини «відповідальності щодо захисту», сутність якої полягала у зобов'язанні кожної країни забезпечувати повноцінне існування своїх громадян, не допускаючи масованих вбивств та етнічних чисток.

Особливістю зовнішньополітичної діяльності Канади є також реалізація «3D» підходу (захист, розвиток, дипломатія), який активно застосовувався урядом у підтриманні миру під час миротворчих операцій та у реалізації гуманітарних ініціатив в країнах, що «не відбулися».

Концептуальним напрацюванням Канади є обґрунтування миротворчості. В межах неолібералізму виникла концепція комплексної взаємозалежності; в межах міждисциплінарних досліджень виникла концепція розв'язання конфліктів «prevention». Канадський вчений Камві Холст запропонував концепцію «воєн третього типу і слабких держав», яка розкриває особливості конфліктів і війн у світі після розпаду біполярної системи міжнародних відносин. Фундамент канадської миротворчості утворює ліберальний інтернаціоналізм, згідно з яким конфлікти можуть бути врегульовані тільки спільними зусиллями держав та міжнародних вповноважених інститутів. Миротворча діяльність Канади здійснюється під егідою ООН, і включає використання таких інструментів: примус до миру, миротворчість, підтримання миру, миротворчі операції, постконфліктне миробудівництво. Канада, як держава з невеликою військовою міццю, більше

схильна до розроблення та використання невійськових методів у миротворчості.

Миротворчі операції як особливий феномен у політиці виникли у середині ХХ століття в умовах початку «холодної війни». Перший успіх до Канади в миротворчості прийшов у середині ХХ століття. Прем'єр – міністр Канади Лестер Пірсон під час Суецької кризи 1956р. зробив вагомий внесок у розв'язання цього конфлікту. Л. Пірсон запропонував, щоб ООН послала інтернаціональні сили в регіон і поклала край військовим діям.

Канада брала участь у розв'язанні всіх міжнародних конфліктів під егідою ООН з 1947 р. по 1992 р.. В період «холодної війни» підрозділи Канади склали основу або значну частину миротворчих сил. Уряд спрямовує в гарячі точки світу військовий персонал (для виконання бойових, тилових і розвідувальних завдань, а також військових спостерігачів), цивільних спеціалістів (із проведенням виборів, поліціантів, зв'язківців, членів Червоного Хреста та інше). Канадці успішно працювали в основних структурах ООН, які займаються організацією підтримки миру, зокрема – Спеціальному комітеті із операцій по підтриманню миру і в Департаменті операцій із підтримання миру. В постбіполярний період Канада виступала ініціатором організації підтримання миру. Вона, запропонувала наприкінці 1991 р. ввести сили із підтримання миру в колишню Югославію; висловилася за багатосторонню операцію в Гаїті під прапором ООН і взяла на себе командування нею; виявила ініціативу проведення міжнародної гуманітарної акції із надання допомоги руандійським біженцям в Заїрі, активно протистояла геноциду представників народності хунту проти меншини тутсі в Руанді; в брала участь у врегулюванні конфлікту між Ефіопією і Еритреєю.

При врегулюванні конфліктів Канада переслідує свій інтерес – забезпечення національної і глобальної безпеки, можливість отримання дивідендів в канадо–американських відносинах, підвищення авторитету в світі, розвиток торгово–економічного співробітництва. Трансформація міжнародної системи наприкінці ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. активізувала

боротьбу із міжнародним тероризмом. Канада підписала всі 12 антитерористичних договорів, які розробила ООН.

Після «холодної війни» миротворча політика Канади в ООН суттєво відрізняється від класичної миротворчості часів Лестера Пірсона. Така переорієнтація пов'язана, перш за все, із структурними змінами системи міжнародних відносин. ООН перестала виконувати координуючу роль між двома «центрами сили», дихотомія «Захід-Схід» змінилася на протистояння багатьох акторів, як державних, так і недержавних, що, у свою чергу, призвело до зміни ролі та функцій ООН і пошуку нових інструментів миротворчості. Аналогічно ця ситуація вплинула на Канаду, яка втратила свою «нішу», будучи державою «середньої сили», тому вона була змушена шукати нові інструменти миротворчості, щоб не перетворитися на слабого політичного гравця.

У 2001 р., у заяві «Впливова роль у світі, яка викликає почуття гордості», Канада проголосила інтеграційний підхід «3D» (define, development, diplomacy), як кращу стратегію для підтримки держав, які страждають від широкого кола різноманітних проблем. Ця концепція передбачає будівництво державних установ, що працюють на користь громадськості і є відповідальними перед нею. «3D» підхід застосовується щоб допомогти слабким нерозвинутим країнам протистояти сучасним викликам («війнам четвертого покоління»).

Активізація збройних конфліктів, що супроводжуються грубим порушенням основоположних прав і свобод людини, розширення повноважень Ради Безпеки ООН, створили правові та політичні передумови для розробки нової концепції «відповідальність щодо захисту». Концепція «відповідальність щодо захисту» - це сукупність принципів, заснованих на ідеї, що суверенітет не привілей, а відповідальність. Відповідно, держави зобов'язані захищати населення від геноциду воєнних злочинів, злочинів проти людяності; якщо держава не може це зробити, то міжнародне співтовариство зобов'язане допомогти такій державі; коли держава не в змозі

захистити своїх громадян і мирні засоби надієві, міжнародне співтовариство несе відповідальність за втручання спочатку дипломатичним способом, а потім як крайній захід, із використанням збройних сил.

Участь Канади у миротворчій місії ООН в Афганістані стала наймасштабнішою із усіх сучасних місій, у яких були задіяні канадські збройні сили. З 2001 по 2014 рік канадський контингент здійснював миротворчу місію (спочатку в Кабулі, а потім і в Кандагарі), залучаючи людські ресурси (військовий та невійськовий персонал), військове спорядження, різні види зброї, новітню техніку та транспорт. При цьому ресурси та зусилля, затрачені на врегулювання конфлікту, не дали очікуваного результату.

Канадські військові інколи не могли протистояти партизанським загонам, саме тому ідеї миробудівництва не принесли очікуваного результату – колосальна фінансова допомога, робота з населенням, відновлення функціонування державних інститутів не вирішили першопричин конфлікту. Досвід проведення миротворчих операцій в Афганістані засвідчив, що привабливі в теорії ідеї в різних країнах можуть на практиці мати різний рівень ефективності. Зокрема, методика «війни в трьох кварталах» (в одному районі велися бойові дії, в іншому – робота з населенням, а ще в іншому – відбудовувалися інституції, установи), яку канадські військовослужбовці намагалися втілити, виявилася неефективною.

З приходом до влади в Канаді ліберального уряду на чолі з Джастіном Трюдо відбувається перегляд миротворчої діяльності, включаючи і миротворчість у рамках операцій ООН. Прем'єр-міністр наголосив на відході від воєнної парадигми у зовнішній політиці і поверненні до класичної миротворчості та посередництва у врегулюванні конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антохів–Сколотдра О. Зовнішня політика Канади у дискурсі політичної науки // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Вип. 37. Част.3. С.115 – 123.
2. Белей С. І. Публічна дипломатія держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах: досвід Канади та Нідерландів // Наукові праці. Політологія . Випуск 185. Том 197. 61 – 73с.
3. Бурлинова Н. В. Война в Афганістані (2001 – 2011 гг.): обзор и перспективы. Сетевое издание центра исследований и аналитики Фонда исторической перспективы. URL: http://www.perspektivy.info/book/vojna_v_afganistane_2001_2011_gg_obzor_i_p_erspektivy_2011-07-01.htm (дата звернення: 11.11.2023).
4. Варунц Л.Д. До питання щодо територіальної організації влади у Канаді // Право і безпека. 2015. №3 (58). С. 11 – 15.
5. Власов В. Зміст і механізм зовнішньої політики сучасної держави. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2570 (дата звернення: 11.11.2023).
6. Денисенко І.Д. Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації // Український соціум. 2013. №3(46). С.32- 43.
7. Древаль Ю. Д. Безпека особистості у конфліктному соціумі // Електронне наукове фахове видання Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України «Державне будівництво». 2013. № 1. С. 43 – 51.
8. Жигір А. В., Трофименко А.В. Становлення концепції «безпеки особи» як основи зовнішньої політики Канади. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhyhir_Anastasiia/Stanovlennia_kontseptsii_bezpeky_osoby_iak_osnovy_zovnishnoi_polityky_Kanady.pdf? (дата звернення: 11.11.2023).

9. Конопка Н., Горбатюк А. Зовнішня політика «третьої ініціативи» П'єра Трюдо // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини». Випуск 3. С. 117 – 125.
10. Лисак В.Ф. Миротворчість в сучасних міжнародних відносинах // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. №2. С.24 – 33.
11. Марусик Т. В. Динаміка етнополітичного конфлікту: міжнародно-політичний аспект // Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. Т. 21 – 22. С. 82 – 86.
12. Мацяк М. Механізми встановлення та підтримання миру в діяльності ООН // Вісник Львів. Ун – т. Серія міжнародні відносини. 2008. Вип. 25. С.51 – 52.
13. Панченко Л.Є. Генезис миротворчої діяльності // Часопис Київського університету права. 2010. Вип. 2. С.337.
14. Перепелиця Г. М. Воєнно-політичний конфлікт: методологія дослідження та врегулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук –Київ, 1996. URL: <http://cheloveknauka.com/voenno-politicheskiiy-konflikt-metodologiya-issledovaniya-i-uregulirovaniya#ixzz4XqDdpFqR> (дата звернення: 13.11.2023).
15. Погоріла Н. Концептуальний вимір зовнішньої політики США на початку XXI ст. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/3238> (дата звернення: 12.11.2023).
16. Погорська І. Інфорполітика як фактор розвитку сучасних міжнародних відносин. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3321
17. Резолюція 1386 (2001), прийнята Радою Безпеки 20 грудня 2001 року / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_952 (дата звернення: 1.11.2023).
18. Резолюція 1401 (2002), прийнята Радою Безпеки ООН на 4501-м засіданні, 28 березня 2002 року / Верховна Рада України. URL: <http://>

- zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_969 (дата звернення: 15.11.2023).
- 19.Резолюція 57/199, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Факультативний протокол до Конвенції проти катувань і інших жорстоких дій, нелюдських або тих, що принижують гідність видів поведження і покарання» / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_f73 (дата звернення: 14.11.2023).
- 20.Резолюція 59/112 прийнята Генеральною Ассамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Надзвичайна міжнародна допомога в інтересах світу, нормалізації ситуації і відновлення постраждалого в результаті війни Афганістану і стан в Афганістані і його наслідки для міжнародного миру і безпеки. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_e99 (дата звернення: 13.11.2023).
- 21.Резолюція 60/1, прийнята Генеральною Асамблеєю Об'єднаних Націй, «Заключний документ Всесвітнього саміту 2005 року» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_e56 (дата звернення: 14.11.2023).
- 22.Резолюція 743 (1992) від 21 лютого 1992 року / Official Documents System of the United Nations. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement> (дата звернення: 11.11.2023).
- 23.Сайт Операцій ООН із підтримання миру. Ranking of Military and Police Contributions to UN Operations. As of 31 August 2013. URL: http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2013/aug13_2.pdf (дата звернення: 11.11.2023).
- 24.Сайт Операцій ООН із підтримання миру. Ranking of Military and Police Contributions to UN Operations. As of 31 August 2013. URL: http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2013/aug13_2.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
- 25.Сайт Операцій ООН із підтримання миру. Цифри і факти. Втрати. До 31 травня 2012. URL: <http://www.un.org/en/peacekeeping/fatalities/>

- documents/StatsByNationalityMission_2.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
- 26.Судак І. І. Стратегічні пріоритети безпекової політики Канади на прикладі військової операції в Афганістані // Проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 9. С. 92 – 110.
 - 27.Федуняк С. Г. Концепція «середньої держави» у зовнішній політиці Канади // Український історичний журнал. 1995. №5. С.–73.
 - 28.Христова Г. Доктрина «R2P»: зобов'язання держави та міжнародної спільноти щодо захисту прав людини // Вісник національної академії правових наук України. 2014. №2(77). С.46 – 48.
 - 29.3D: The Next Generation / Netherlands Institute of International Relations «Clingendael». URL: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20111130_cscrp_rapport_lijn.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
 - 30.A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High - level Panel on Threats, Challenges and Change / The United Nations. URL: http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
 - 31.A vital and enduring commitment: implementing the responsibility to protect Report of the Secretary-General, 2015 / The United Nations. URL:<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/N1521764%202015%20SG%20Report%20R2P%20English.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).
 - 32.About: Operation Eagle's Summit/ DBpedia. URL: http://dbpedia.org/page/Operation_Eagle's_Summit (дата звернення: 20.11.2023).
 - 33.About: Operation Shahi Tandar DBpedia. URL: http://dbpedia.org/page/Operation_Shahi_Tandar (дата звернення: 20.11.2023).
 - 34.Afghan Solutions Strategy / The UN Refugee Agency. URL: <http://www.unhcr.org/afghan-solutions-strategy.html> (дата звернення: 20.11.2023).
 - 35.Afghanistan – Decision Point 2008 / Independent international organization

- ICOS. URL: http://www.icosgroup.net/static/reports/decision_point_08.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
36. Agenda for Peace: Preventive diplomacy and related matters/ The United Nations. URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r120.htm> (дата звернення: 19.11.2023).
37. Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions The United Nations. URL: <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm> (дата звернення: 19.11.2023).
38. Annual Review of Global Peace Operations 2007 / Center on International Cooperation. URL: <http://cic.nyu.edu/content/annual-review-global-peace-operations-2007> (дата звернення: 19.11.2023).
39. Axworthy L. Canada and Human Security: The Need for Leadership L. Axworthy // International Journal. Vol. 52. No. 2. 1997. pp. 185 – 186.
40. Badescu Ch. Canada's continuing engagement with United Nations Peace Operations. // Canadian Foreign Policy, Spring 2010, p. 45–61.
41. Baum K. B. Ottawa to extend \$220-million loan to Ukraine // The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/ottawa-loaning-220-million-to-ukraine/article17481038/> (дата звернення: 19.11.2023).
42. Beck C. From founding father to backslider: Canada and the R2P // Heinrich Böll Stiftung. URL: <https://us.boell.org/2015/10/05/founding-father-backslider-canada-and-r2p> (дата звернення: 19.11.2023).
43. Bosold D. The Politics of Self-righteousness: Canadas Foreign Policy and the Human Security Agenda // URL: https://repub.eur.nl/pub/77458/Metis_204232.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
44. Bouldin M. Keeper of the Peace: Canada and Security Transition Operations // Defense & Security Analysis. 2003. Vol. 19.
45. Breede H. C. Defining Success: Canada in Afghanistan 2006 – 2011.// American Review of Canadian Studies. 2014. Vol. 44.

46. Brewster M. Canadian military ill-prepared for modern peacekeeping: report / The Canadian Press. URL: <http://www.cbc.ca/news/politics/canadian-military-ill-prepared-for-modern-peacekeeping-report-1.3429938> (дата звернення: 14.11.2023).
47. Brewster M. Fact Check: Does Canada still contribute to peacekeeping? // The Canadian Press. URL: <http://www.ctvnews.ca/politics/fact-check-does-canada-still-contribute-to-peacekeeping-1.2585933> (дата звернення: 14.11.2023).
48. Brewster M. Liberals commit \$450M, up to 600 troops to UN peacekeeping missions// CBC: Radio-Canada. URL: <http://www.cbc.ca/news/politics/canada-peacekeeping-announcement-1.3736593> (дата звернення: 14.11.2023).
49. Building Peace and Civil Society in Afghanistan: Challenges and Opportunities / Carnegie Council for Ethics in International Affairs. URL: http://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/706.html/_res/id=sa_File1/706_afghanistan_report.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
50. Burton J. World Society. – Cambridge: Cambridge University Press, 1972. 196 p.
51. Bush, K. Towards a Balanced Approach to Rebuilding War-Torn Societies // Canadian Foreign Policy, Winter 1995.
52. Byers M. Intent for a Nation: What is Canada For? Vancouver: Douglas & McIntyre, 2007. – 248 p.
53. Canada & UN Peacekeeping, 2014 / World Federalist Movement. URL: <http://www.worldfederalistscanada.org/EN-РКО4.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).
54. Canada ends combat role in Afghanistan after nine years and 157 dead / The National. URL: <http://www.thenational.ae/news/world/americas/canada-ends-combat-role-in-afghanistan-after-nine-years-and-157-dead> (дата звернення: 14.11.2023).
55. Canada in Afghanistan: 2001/ National Post. URL: <http://afghanistan.nationalpost.com/canada-in-afghanistan-2001/> (дата

- звернення: 14.11.2023).
56. Canada's 3D Approach Presentation to the Standing Committee on Defence and Veteran Affairs. Canadian Council for International Co-operation. URL: 11_3ds_stand_cttee_dva.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
57. Canadian Forces on new Kandahar offensive / CBC News. – Mode to access: URL: <http://www.cbc.ca/news/world/canadian-forces-on-new-kandahar-offensive-1.920897> (дата звернення: 17.11.2023).
58. Chase S. Liberals won't hold parliamentary vote on peacekeeping deployment // The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/liberals-plan-no-house-vote-on-peacekeeping-deployment/article31764257/> (дата звернення: 17.11.2023).
59. Clark C. Trudeau's vision of Canadian military mission unfocused // The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/trudeaus-vision-of-canadian-military-mission-unfocused/article28756456/> (дата звернення: 17.11.2023).
60. Cohen J. Peacekeeping of the future: Thinking through Canada's options in Africa // Medium. URL: <https://medium.com/@james.richard.cohen/peacekeeping-of-the-future-thinking-through-canadas-options-in-africa-ca32b776915f#.f0r0sr7vd> (дата звернення: 17.11.2023).
61. Comte M. Canada, Hoping to Boost Profile, Pledges Peacekeepers to UN // Agence France Presse. URL: <http://www.military.com/daily-news/2016/08/26/canada-hoping-boost-profile-pledges-peacekeepers-un.html> (дата звернення: 17.11.2023).
62. Dion S. Responsible conviction, explained // The Hill Times. URL: <http://www.embassynews.ca/on-the-record/2016/03/30/responsible-conviction-explained/48430> (дата звернення: 17.11.2023).
63. Dorn W. Canadian Peacekeeping: Proud Tradition, Strong Future? // Canadian Foreign Policy. 2005. Vol. 12. No. 2. P. 7 – 32. URL: <http://walterdorn.net/pub/32-canadian-peacekeeping-proud-tradition-strong-future> (дата звернення: 17.11.2023).

64. Dorn W. Unprepared for Peace? // Canadian Centre for Policy Alternatives. URL: http://walterdorn.net/pdf/Unprepared-for-Peace_Cdn-Pkg-Trng_Dorn-Libben_2016.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
65. Dress T. P. Designing a Peacebuilding Infrastructure: Taking a Systems Approach to the Prevention of Deadly Conflict. New York and Geneva: The United Nations Non-Governmental Liaison Service (NGLS), 2005. 253 p.
66. Ek C. Canada-U.S. Relations // The University of Maryland Francis King Carey School of Law. URL: http://www.law.umaryland.edu/marshall/crsreports/crsdocuments/96397F_04052012.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
67. European International Studies Association. URL: http://www.eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/turin/bosold-Bosold_SGIR.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
68. First United Nations Emergency Force / The United Nations. URL: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm> (дата звернення: 17.11.2023).
69. Canada's Foreign Policy: Principles and Priorities for the Future. Report of the Special Joint Committee of the Senate and the House of Commons Reviewing Canadian Foreign Policy. November, 1994.
70. Coulon J., Liégeois M. Whatever Happened to Peacekeeping? The Future of a Tradition // Canadian Defence & Foreign Affairs Institute Papers. Calgary, January, 2010.
71. Culpeper, R. "Canada, Hipocrates, and the Developing World^Toward a Coherent Foreign Policy for Canada" // Canada Among Nations Канадский ежегодник Выпуск 17 – 20132006 / Ed. by A. Cooper and D. Rowlands. Ottawa, NPSIA, 2006, p. 339–352.
72. Dallaire R. I am Canadian. Da Capo Press, 2004, 584 p.10. I am Canadian. Canadian Commercial by Molson. URL: http://www.rgo.ca/canadian_commercial_molson.htm (дата звернення: 17.11.2023).
73. Gauthier J. Canada's Foreign Policy: Principles and Priorities for the Future.

- Report of the Special Joint Committee of the Senate and the House of Commons Reviewing Canadian Foreign Policy / J. Gauthier, A. MacEachen. – Queen’s Printer, 1994. P. 16.
74. Global Centre for the Responsibility to Protect: URL: <http://www.globalr2p.org> (дата звернення: 17.11.2023).
75. Glossary of UN Peacekeeping Terms / The United Nations. URL: <http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/glossary/> (дата звернення: 22.11.2023).
76. Hlatky S. Trudeau’s Promises: From Coalition Operations to Peacekeeping and Beyond. Ontario: Defence Associations Institute, 2016. P. 11
77. Holsti K. Kalevi Holsti: Major Texts on War, the State, Peace, and International Order. Springer International Publishing, 2016. – 197 p.
78. Hope C. I. The Afghan National Army and the Canadian Contribution to Afghan Stabilization // On Track. 2013. Vol. 18. № 1. P. 19–24. URL: <http://www.cdainstitute.ca/images/ontrack18n1.pdf> (дата звернення: 22.11.2023).
79. Horn C. B. No Lack of Courage: Operation Medusa, Afghanistan / C. B. Horn / Quill & Quire. URL: <http://www.quillandquiere.com/review/no-lack-of-courage-operation-medusa-afghanistan/> (дата звернення: 22.11.2023).
80. Ibbitson J. Justin Trudeau can’t ignore domestic concerns in foreign policy // The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/justin-trudeau-cant-ignore-domestic-concerns-in-foreign-policy/article18792207/> (дата звернення: 22.11.2023).
81. Janzen R. Incorporating unarmed civilian peacekeeping into Canadian foreign policy: what do Canadians think? // Canadian Foreign Policy Journal. 2015. Vol. 21. P. 15–27.
82. Keohane R. Governance in a Partially Globalized World // American Political Science Review. Vol. 95. No. 1. 2001. pp. 11–13.
83. Kerckhove F. The Strategic Outlook for Canada 2016 // Vimy Paper. 2016. Vol. 27. URL: <https://cdainstitute.ca/wp->

- content/uploads/2022/11/Vimy_Paper_27.pdf (дата звернення: 22.11.2023).
84. Ker R. Operation Anaconda in Afghanistan // Seong Bae. URL: <https://www.seongbae.com/wp-content/uploads/2015/07/Operation-Anaconda.pdf> (дата звернення: 22.11.2023).
85. Kukucha C. Readings in Canadian Foreign Policy: Classic Debates and New Ideas / C. Kukucha, D. Bratt. New York: Oxford University Press, 2007. 400 p.
86. Lupichuk J. Today's Canadian Soldier and the Mission in Afghanistan // On Track. 2010. Vol. 15. № 3. P. 22 – 26. URL: <http://www.cdainstitute.ca/images/ontrack15n3.pdf>
87. Mackrael K. Canada Boosts Contribution to Peacekeeping Missions // The Wall Street Journal. URL: <http://www.wsj.com/articles/canada-to-increase-contribution-to-peacekeeping-missions-1472226673> (дата звернення: 22.11.2023).
88. Manwaring M. Defense, development, and diplomacy (3D): Canadian and U.S. military perspectives // Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2006.
89. McDonough D. S. The Paradox of Afghanistan: Stability Operations and the Renewal of Canada's International Security Policy? // International Journal. 2007. Vol. 62. No. 3. pp. 620 – 641.
90. McKenna P. Trudeau would revert to classic Pearsonian foreign policy // The Chronicle Herald's. URL: <http://thechronicleherald.ca/opinion/1315657-mckenna-trudeau-would-revert-to-classic-pearsonian-foreign-policy> (дата звернення: 22.11.2023).
91. Open Letter Welcoming Justin Trudeau / The Canadian Peace Initiative. URL: <http://canadianpeaceinitiative.ca/news/open-letter-welcome-j-trudeau/> (дата звернення: 22.11.2023).
92. Operation APOLLO – Afghanistan / The Royal Hamilton Light Infantry. URL: <http://www.rhli.ca/recruiting/recruited/apollo.html> (дата звернення: 22.11.2023).

93. Operation ATHENA / National Defence and the Canadian Armed Forces.
URL: <http://www.forces.gc.ca/en/operations-abroad-past/op-athena.page> (дата звернення: 22.11.2023).
94. Park T. J. From promise to practice, UN marks 10 years of R2P // Open Canada. URL: <https://www.opencanada.org/features/from-promise-to-practice-un-marks-10-years-of-r2p/> (дата звернення: 22.11.2023).
95. PeaceTerms: Glossary of Terms for Conflict Management and Peacebuilding / The United States Institute of Peace. URL: <http://www.usip.org/sites/default/files/peaceterms.pdf> (дата звернення: 22.11.2023).
96. Riddell-Dixon E. Canada at the United Nations in the New Millennium // Readings in Canadian Foreign Policy: Classic Debates and New Ideas. New York: Oxford University Press, 2007. pp. 139 – 159.
97. Robertson C. A. Short Primer to Canada and the UN // Policy Paper. URL: [3674392/A_Short_Primer_to_Canada_and_the_UN.pdf?1413674392](http://www.cdi.org/3674392/A_Short_Primer_to_Canada_and_the_UN.pdf?1413674392) (дата звернення: 22.11.2023).
98. Roggio B. Operation Achilles: NATO's offensive in Helmand province // FDD's Long War Journal.
99. Roggio B. Three Days of Operation Mountain Thrust in Kandahar // FDD's Long War Journal. URL: http://www.longwarjournal.org/archives/2006/06/three_days_of_operat.php (дата звернення: 22.11.2023).
100. Rudderham M.A. Canada and United Nations peace operations. Challenges, opportunities, and Canada's response // International Journal, Spring 2008.
101. Samuels K. Post-Conflict Peace-Building and Constitution-Making // Chicago Journal of International Law. URL: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/events-documents/1216.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
102. Sarwary B. Sangin siege: Taliban aims to show overwhelming

- impotence of Afghan army // The Independent. URL: [aims-to-show-overwhelming-impotence-of-afghan-army-a6783536.html](https://www.independent.co.uk/news/world/impotence-of-afghan-army-a6783536.html) (дата звернення: 18.11.2023).
103. Schirch L. *Designing a Comprehensive Peace Process for Afghanistan*. Washington, DC: USIP, 2011. 44 p.
104. Siviter N. *Revitalizing Canadian Peacekeeping: The Road to 2021* // The NATO Association of Canada. URL: <http://natoassociation.ca/revitalizing-canadian-peacekeeping-the-road-to-2021/> (дата звернення: 18.11.2023).
105. Smith G. *Canada in Afghanistan: Is it Working?* Calgary: Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, 2007. P. 6 – 12.
106. Stairs D. *Myths, Morals, and Reality in Canadian Foreign Policy* // *International Journal*. 2003. Vol. 58. No. 2. pp. 239 – 256.
107. Stairs D. *The Political Culture of Canadian Foreign Policy*. *Canadian Journal of Political Science*. 1982. Vol. 15. No. 4. pp. 667 – 690.
108. Standish R. *Can Justin Trudeau Use the U.N. to Rebrand Canadian Foreign Policy?* // *Foreign Policy*. URL: <http://foreignpolicy.com/2016/09/20/can-justin-trudeau-use-the-u-n-to-rebrand-canadian-foreign-policy-unga-obama/> (дата звернення: 18.11.2023).
109. Statement by Ambassador J. McNee to the General Assembly Debate on the Report of the Peacebuilding Commission and the Secretary General's Report on the Peacebuilding Fund New York, March 21, 2011.
110. *Statements and Speeches*, October 15, 1996, No. 98/10.
111. *The Canadian Armed Forces in Afghanistan* / Veterans Affairs Canada. URL: <https://www.warmuseum.ca/learn/canada-and-the-afghanistan-war/#:~:text=Remembering%20the%20Afghanistan%20War,to%20additional%20deaths%20by%20suicide>. (дата звернення: 18.11.2023).
112. *The Canadian Armed Forces Legacy in Afghanistan* / National Defence and the Canadian Armed Forces. URL: <http://www.forces.gc.ca/en/operations-abroad-past/cafla.page> (дата звернення: 18.11.2023).
113. *The Responsibility to Protect: Moving the Agenda* / International

- Coalition for the Responsibility to Protect. URL: <http://www.responsibilitytoprotect.org/files/UNA%20Canada%20Report%20on%20R2P.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
114. The UN Assistance Mission in Afghanistan/ Better World Campaign. URL: <http://www.betterworldcampaign.org/unpeacekeeping/missions/afghanistan.html> (дата звернення: 18.11.2023).
115. The UN at 70: A return of Canada, the Peacekeeper / Open Canada. – URL: <https://www.opencanada.org/features/un-70-return-canada-peacekeeper/> (дата звернення: 18.11.2023).
116. The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty / International coalition for the responsibility to protect. URL: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
117. The Security Council and the Peacebuilding Commission Informal Interactive Dialogue/ The United Nations. URL: <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/250714%20PSC%20+%20Chair%20PBC%20letter%20of%2025%20July.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
118. The Paradoxes of Peacebuilding Post-9/11. Baranyi (Ed.) Vancouver: UBC Press, 2008. Review by T. Donais // Canadian Foreign Policy, Summer 2009/ p. 140–142.
119. Tomlin B. Canada's International Policies / B. Tomlin, N. Hillmer, F. Hampson. New York: Oxford University Press. 2008. 400 p.
120. Travers P. Peacebuilding While Peacemaking: The Merits of a 3D Approach / P. Travers, T. Owen // Centrum voor Internationaal Conflict: Analyse & Management. URL: <http://cicam.ruhosting.nl/teksten/act.07.grotenhuis.owen%20paper.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
121. Trudeau promised to stop bombing IS. He needs to explain why / The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/opinion/editorials/dropping-things-from-iraqi-and-syrian-skies/article26916174/> (дата звернення: 18.11.2023).

122. Walling M. G. *Enduring Freedom, Enduring Voices: US Operations in Afghanistan*. Oxford: Osprey Publishing, 2015. 336 p.
123. Welsh J. *At Home in the World: Canada's Global Vision for the 21st Century* / J. Welsh. Harper Perennial Canada, 2005. 282 p.
124. Welsh J. *Beyond War and Peacekeeping* // *Literary review of Canada*. URL: <http://reviewcanada.ca/magazine/2012/06/beyond-war-and-peacekeeping/> (дата звернення: 18.11.2023).
125. Wirick G. *Canada and Missions for Peace. Lessons from Nicaragua, Cambodia, and Somalia* / G. Wirick, G. Miller, R. Miller. – International Development Research Centre, 1998. – 160 p.